

ИСТОРИЈСКА ГРАМАТИКА ГРЧКОГ ЈЕЗИКА 1

I. Фонетика

Литература

Лигорио, Орсат. *Праисторија грчког језика I*. Београд: Филозофски факултет, 2022.
Основно штиво.

Rix, Helmut. *Historische Grammatik des Griechischen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1992².
Допунско, необавезно штиво.

Lejeune, Michel. *Phonétique du mycénien et du grec ancien*. Paris: C. Klincksieck, 1987.
Напредно штиво.

Beekes, Robert S. P. *Etymological Dictionary of Greek*. Vol. I-II. Leiden-Boston: E. J. Brill, 2010.
Препоручени етимолишки рјечник.

Chantraine, Pierre. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*. T. I-IV. Paris: C. Klincksieck, 1968-80.
Алтернативни етимолишки рјечник.

ИСТОРИЈСКА ФОНЕТИКА

Гласови ие. прајезика

вокали ¹ (V)		сонанти ² (R)				консонанти ³ (C)					
*e [æ]	*ē [æː]	*m m̥ [m ə̃m]	*r r̥ [r ə̃r]	*j i [j i]	*h ₁ h̥ ₁ [ʔ ə̃]	*p [p]	*t [t]	*k [k]	*k̑ [kj]	*kʷ [kʷ]	*s [s]
*o [ʌ]	*ō [ʌː]	*n n̥ [n ə̃n]	*l l̥ [l ə̃l]	*u u [w u]	*h ₂ h̥ ₂ [ʕ ə̃]	*b [b]	*d [d]	*g [g]	*g̑ [gj]	*gʷ [gʷ]	
кратки (V)	дуги (V̄)				*h ₃ h̥ ₃ [ʕʷ ə̃]	*bʰ [bʰ]	*dʰ [dʰ]	*gʰ [gʰ]	*g̑ʰ [gjʰ]	*gʷʰ [gʷʰ]	
		НЕСЛОГОТВОРНИ СЛОГОТВОРНИ				ПЛОЗИВИ					ФРИКАТИВ
		назали (N)	ликвиде (R)	полувок. (l)	ларингали (H)	лабијали (P)	дентали (T)	велари (K)	палатовел. (K̑)	лабиовел. (Kʷ)	

1 Више в. [Пие. вокали](#). 2 Више в. [Пие. неслоготворни сонанти](#), [Пие. слоготворни сонанти](#).

3 Више в. [Пие. плозиви #1](#) (лабијали и дентали), [#2](#) (велари и палатовелари), [#3](#) (лабиовелари), [Пие. фрикатив](#).

Глотални модел пие. пловива

пловиви				
*p [pː]	*t [tː]	*k [kː]	*k̑ [kʲː]	*kʷ [kʷː]
*b [ʔp]	*d [ʔt]	*g [ʔk]	*g̑ [ʔkʲ]	*gʷ [ʔkʷ]
*bʰ [p]	*dʰ [t]	*gʰ [k]	*g̑ʰ [kʲ]	*gʷʰ [kʷ]

tenues / безвучни (T)
глотални модел: дуги

mediae / звучни (D)
глотални модел: преглотализовани

mediae aspiratae / звучни аспировани (Dʰ)
глотални модел: кратки

Глотални модел је посебно близак најархаичнијим гранама индоевропског породичног дрвета, анатолском и тохарском. Но, и у другим се гранама налазе појаве које је лакше схватити у оквиру глоталног модела.¹

¹ Нпр. [Лахманов закон](#), [Закон Лубоцког](#), [Пие. *b](#), [Кортландов ефекат](#) итд.

Пие. вокали

пие.
* e
* o
* ē ⁵
* ō ⁵

грч.	лат.
ε	e ²
ο ³	o
η [ε:] ⁶	ē
ω [ο:] ⁷	ō

фр. ¹	јерм.	стинг.
e E	e	a
o O	o	a ⁴
a A	i	ā
o OY	ow [u]	ā

1 Латиницом је дат старофригијски, а грчким алфабетом новофригијски рефлекс; вертикална црта служи да та два рефлекса одвоји. 2 Изузетак: [Лахманов закон](#). 3 Изузетак: [Коугилов закон](#). 4 Изузетак: [Бругманов закон](#). 5 [Моносилабичко дужење](#), [Контракција](#), [Семерењијев закон](#) и [Стангов закон](#) производе секундарно пие. *ē и *ō. 6 Изузетак: [Остхофов закон](#), [Метатеза квантитете](#). 7 Изузетак: [Остхофов закон](#).

Примјери

Пие. *deǵm̥ '10' > грч. δέκα
= стинд. daśa, лат. decem

Пие. *b^her- 'носити' > грч. φέρ-ω
= стинд. bhar-atī, нфр. -BER-ET

Пие. *ped- 'нога' > грч. πέδ-ον¹
= стинд. pad-am

Пие. *rotniḥ₂ 'госпођа' > грч. πότνια
= стинд. ratnī

Пие. acc.sg. *rodṃ 'нога' > грч. πόδα
= јерм. otn

Пие. *h₃osdos 'грana' > грч. ὄζος
= јерм. ost

Пие. *sēmi- 'полу-' > грч. ἡμι-
= стинд. sāmī-, лат. sēmi-

Пие. *dēris 'цијепање' > грч. δήρις²
= стинд. dāriḥ

Пие. nom.sg. *-ēs > грч. -ης³
= стинд. -āḥ

Пие. abl.sg. *-ōd > грч. -ω⁴
= стинд. -āt, слат. -ōd

Пие. 3sg.ipv.med. *-td^hō > грч. -σθω
= стфр. -do, нфр. -DOY

Пие. nom.sg. *-ōs > грч. -ως⁵
= стинд. -āḥ

¹ У грчком 'тло'. ² У грчком 'такмичење'. ³ В. [Пие. s-основе](#). ⁴ В. [Пие. o-основе](#). Нпр. у οἶκω 'од куће'.

⁵ В. [Пие. s-основе](#). Нпр. у αἶδ-ώς 'стид; срам'. Изворно, такође у ἔ-ως 'зора', јон. ἥ-ώς.

Коугилов закон #1

Пие. асс.сг. *n^hok^htm̥ 'ноћ' > грч. νύκτα
= стинд. naktam, лат. noctem

Пие. *k^het^hores '4' > лезб. πέσυρες²
= стинд. catvāraḥ, јерм. č'ork'

Пие. асс.сг. *k^hon^htm̥ 'pas' > грч. κύνα¹
= стинд. śvānam

Пие. *b^hol^hh³iom 'лист' > грч. φύλλον
= лат. folium

У грчком, пие. *^h између лабијалâ и сонаната, сонаната и лабијалâ даје u.

амерички индоевропеиста

Ворен Коугил
(1929–1985)

1 Могуће је да пие. *k^hon^htm̥ у прагрчком дало *k^honã, тј. са секундарним *k^w од пие. *k^h; в. [Пие. g^hu у прагрчком](#).

Дејством Коугиловог закона пгрч. *k^honã постало би грч. *k^hunã; након тога, *k^hunã би се правилно [делабијализовало](#) у κύνα. 2 Више в. [Група *tu](#).

Остхофов закон

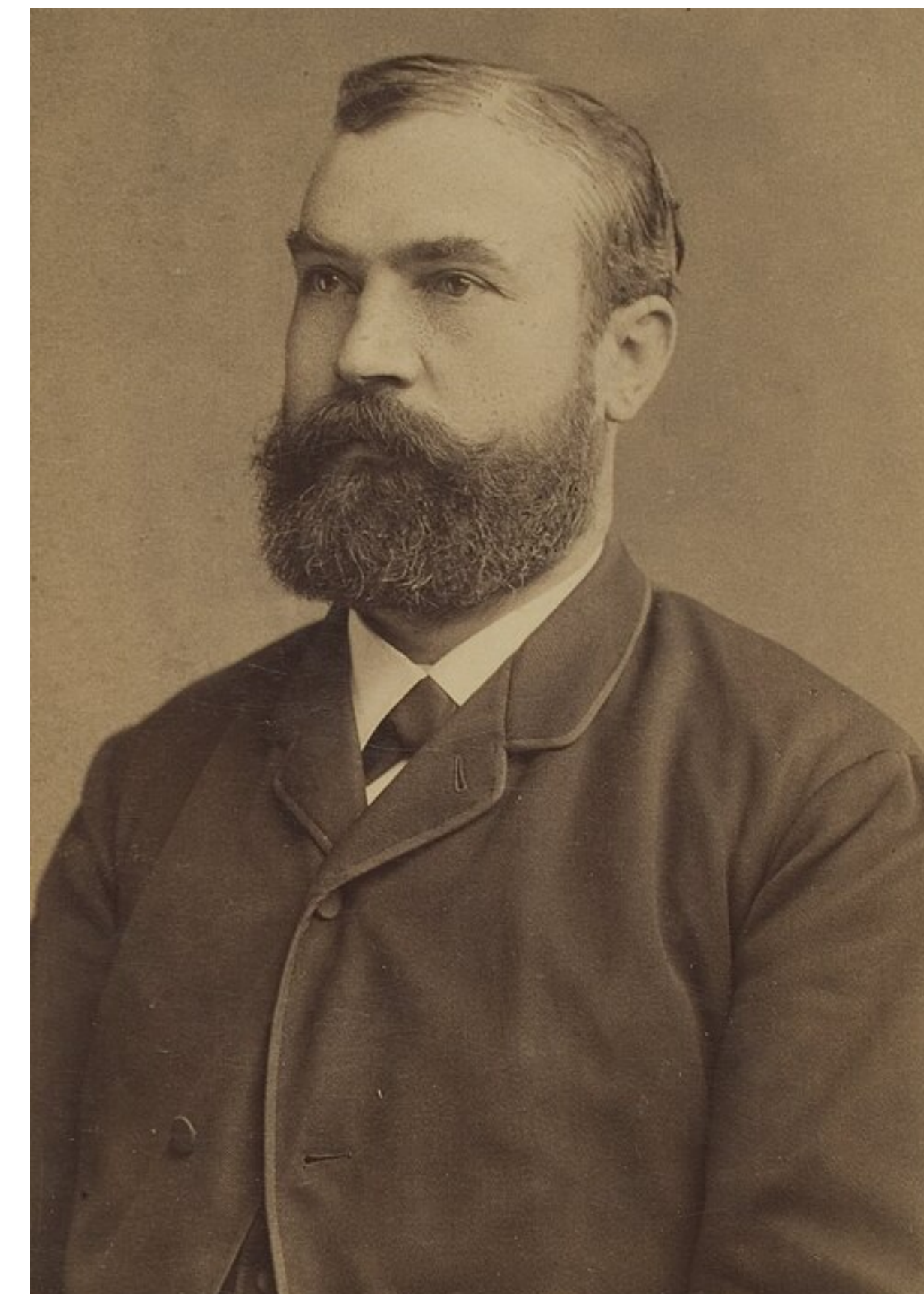
Пие. *diēus 'Див, Зевс' > грч. Ζεύς
= стинд. dyauḥ

Пие. *gʰh₃ēus 'во' > грч. βούς
= стинд. gauḥ

Пие. асс.пл. ***-ōns**¹ > дијал. -ονς
= стинд. -āṃs²

Пие. int.пл. ***-ōis**¹ > грч. dat.пл. -οις
= стинд. -aiḥ

У грчком, пие. ***Ṽ**RS скраћује се у *VRs.
(Не оперише у староиндијском, гдје *ēu, *ōu даје au, а *ēi, *ōi – ai.)

Њемачки индоевропеиста

Херман Остхоф
(1847–1909)

1 В. [Пие. о-основе](#). 2 Обично -ān, а -āṃs само у неким сандхи позицијама (нпр. испред са 'и').

Метатеза квантитете

Пие. *leh₂u_os 'мијешати' > хом. λᾱός
али, јон. ληός, ат. λεώς

Пие. gen.sg. *-eh₂-so¹ > хом. -ᾱο
али, јон. -εω

Пгрч. acc.sg. *-ēu-ā² > хом. -ñα
али, ат. -έᾱ

У јонскоатичком, ᾱο > ηο постаје εω, а ηα постаје εᾱ.
Имплицитно слиједи да је метатеза квантитете каснија од промјене ᾱ у η.

1 В. [Пие. eh₂-основе](#). 2 В. [Пгрч. ēu-основе](#).

Лахманов закон

Пие. *leǵoh₂ 'читати' > лат. legō
али, ррр. leǵtos > лат. lēctus

Пие. *h₃reǵoh₂ 'владати' > лат. regō
али, ррр. h₃reǵtos > лат. rēctus

Пие. *teǵoh₂ 'покривати' > лат. tegō
али, ррр. *teǵtos > лат. tēctus

Пие. *h₁edoh₂ 'јести' > лат. edō
али, 3sg.athem. *h₁edti > лат. ēst¹

У латинском, пие. ***V**DT > $\bar{V}$ TT.

(То јест, вокал се дужи испред групе која почиње звучним консонантом.)

Њемачки филолог

Карл Лахман
(1793–1851)

¹ В. [Групе *tt, *dt, *dd^h](#).

Бругманов закон

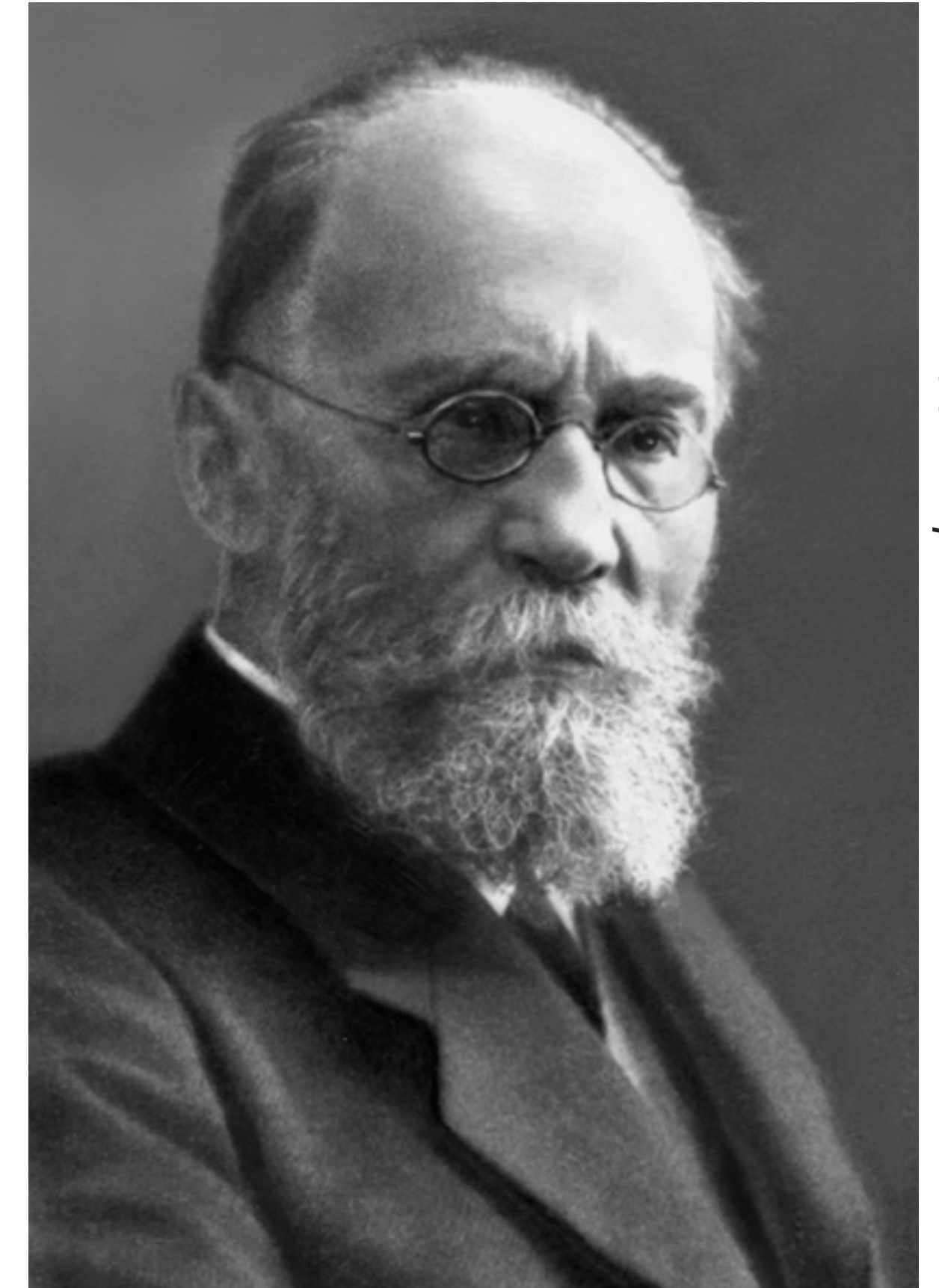
Пие. *doru 'дрво' > стинд. dāru
= грч. δόρυ¹

Пие. *ǵonu 'кољено' > стинд. jānu
= грч. γόνυ

Пие. *uoǵ^hos 'кола' > стинд. vāhaḥ
= грч. ὄχος

Пие. *tonos 'распон' > стинд. tānaḥ
= грч. τόνος

У староиндијском, пие. *o у отвореним слоговоима даје ā.
Исто важи и за друге индоираинске језике.²

Њемачки индоевропеиста

Карл Бругман
(1849–1919)

¹ У грчком и 'мотка, копље'. ² Нпр. пие. *uoǵ^hos > ав. vāzō; пие. *doru > стперс. dāruv.

Моносилабичко дужење

Пие. ***k**erd 'срце' > *kērd
= грч. κῆρ, јерм. sirt

Пие. *p**o**d 'нога' > *pōd
= стинд. rāt, дор. πῶς¹

Пие. *n**u** 'сада' > *nū
= стинд. nū

У неким случајевима поред продужених облика могу се пронаћи и изворни, кратки облици.
Нпр. у староиндијском се поред nū налази и nu.

У праиндоевропском, пие. ***e**, ***o**, ***i**, ***u** у једносложним се ријечима дуже у *ē, *ō, *ī, *ū.

¹ Са неправилним, аналошким -ς.

Стангов закон

Пие. асс.сг. *dieum 'Див, Зевс' > *diēm
= грч. Ζῆν, стинд. dyām, нфр. TIAN

Пие. асс.сг. *m̥ǵeh₂m¹ 'велик' > *m̥ǵām
= грч. ἄγᾱν

Пие. асс.сг. *ǵʰh₃eum 'во' > *ǵʰh₃ōm²
= грч. βῶν,³ стинд. gām

Пие. асс.сг. *eh₂-m³ > *-ām
= грч. -ᾱν/-ην, стинд. -ām

У праиндоевропском, ***V**um, ***V**Hm постаје *V̄m.
Пррема томе, Стангов закон производи секундарне дугачке вокале.

норвешки баалтослависта

Кристијан Станг
(1900–1977)

1 Прво пие. *-eh₂- > *-ah₂- [ларингалним бојењем](#). 2 Прво пие. *-h₃e- > *-h₃o- [ларингалним бојењем](#). 3 У значењу 'штит' (ср. од говеђе коже).

Семерењијев закон

Пие. $*ph_2ter-s$ 'отац' > $*ph_2tēr$
= грч. πατήρ, стинд. $pitā$

Пие. $*d^hǵom-s$ 'земља' > $*d^hǵōm$
= грч. χθών, стинд. $kṣām$

Пие. $*ǵenḥ_1tor-s$ 'родитељ' > $*ǵenḥ_1tōr$
= грч. γενέτωρ, стинд. $janitā$

Пие. $*k̥uon-s$ 'пàс' > $*k̥uō(n)$
= грч. κύων, стинд. $śvā$

У праиндоевропском, $*Vrs,^1$ $*VNs$ постаје $*Vr$, $*Vm/V(n)$.
И Семерењијев закон, према томе, производи секундарне дугачке вокале.¹

мађарски индоевропеиста

Освалд Семерењи
(1913–1996)

¹ Обично се налази у номинативу сингулара C-основа. Данас је упитан, јер се ти номинативи тумаче асигматски; в. [Пие. C-основе](#).

У класичној формулацији, Семерењијев закон не захвата номинатив на $*Vls$; уп. пие. $*seh_2ls$ 'со' > грч. ἄλς.

Контракција вокалâ

Пие. nom.pl. $*\text{-}\bullet\text{-es}^1 > *\bar{o}s$
= стинд. $-\bar{a}ḥ$

Пие. acc.pl $*\text{-}\text{e-}\bullet\text{ns}^2 > *\bar{o}ns$
= ав. $-\bar{e}ng$

Пие. gen.pl. $*\text{-}\bullet\text{-}\bullet\text{m}^1 > *\bar{o}m$
= грч. $-\omega\nu$

Контракција вокала налази се скоро искључиво у области пие. морфологије.
(Понајвише управо у тематским основама.)

Пие. $*\bullet + *e > *\bar{o}$

Пие. $*e + *\bullet = *\bar{o}$

Пие. $*\bullet + *\bullet = *\bar{o}$

1 В. [Пие. о-основе](#). 2 Упитно. Наведени примјер, пие. acc.pl. $*\bar{o}ns$, може бити и од $*\text{-}o\text{-}ns$.

Утицај ларингалâ на пие. вокале

Пие. $*h_1e > *h_1e$

Пие. $*h_2e > *h_2\mathbf{a}$

Пие. $*h_3e > *h_3\mathbf{o}$

Пие. $*eh_1 > *eh_1$

Пие. $*eh_2 > *\mathbf{a}h_2$

Пие. $*eh_3 > *\mathbf{o}h_3$

Пие. $*eh_1 > *eh_1 > *\bar{e}$

Пие. $*eh_2 > *ah_2 > *\bar{a}$

Пие. $*eh_3 > *oh_3 > *\bar{o}$

Такође:

Пие. $*oH > *\bar{o}$

Пие. $*iH > *\bar{i}$

Пие. $*uH > *\bar{u}$

У HV-позицији пие. $*h_2$ и $*h_3$
боје пие. $*e$ у $*\mathbf{a}$ и $*\mathbf{o}$.

У VH-позицији пие. $*h_2$ и $*h_3$
такође боје $*e$ у $*\mathbf{a}$ и $*\mathbf{o}$.

Но, у VH-позицији H се затим
губи и дужи V, које постаје $\bar{V}$.¹

¹ За дужине који постају на овај начин каже се да су *акутне*. Акутне дужине разликују се од *циркумфлексних*, које постају на друге начине (нпр. превојем, Семерењијевим законом или контракцијом вокала).

Примјери

Пие. *h₁**e**ǵ 'ja'
> *h₁eǵ

Пие. *h₂**e**ǵmō(n) 'камен'
> *h₂aǵmō(n)

Пие. *h₃**e**u̯is 'овца'
> *h₃o̯u̯is

Ларингално бојење.

Пие. *m**e**h₁ 'не'
> *meh₁ > *mē

Пие. *m**e**h₂tēr 'мати'
> *mah₂tēr > *mātēr

Пие. *h₃eǵt**e**h₃ 'осам'
> *h₃oǵtoh₃ > *h₃oǵtō

Ларингално бојење и дужење.

Пие. *p**o**h₂i̯u 'стадо'
> *pōi̯u

Пие. *p**i**h₂ō(n) 'дебео'
> *pīō(n)

Пие. *d^h**u**h₂mos 'дим'
> *d^hūmos

Ларингално дужење.

Пие. *HV- и *VH-групе

пие.	грч.	лат.	фр.	јерм.	стинг.
*h ₁ e ¹	ε	е	e E	е	а
*h ₂ e	α	а	a A	а	а
*h ₃ e ^{1, 2}	ο	ο	—	ο	а
*eh ₁ ³	η [ε:] ⁴	ē	a A	i	ā
*eh ₂	ᾱ ⁵	ā	a A	а	ā
*eh ₃ ⁶	ω [ο:] ⁴	ō ⁷	ο ΟΥ [u]	ow [u]	ā
*oH ⁶	ω [ο:] ⁴	ō ⁷	ο ΟΥ [u]	ow [u]	ā
*uH	ū [y:] ^{4, 8}	ū	υ ΟΥ [u]	υ	ū
*iH	ī ⁴	ī	—	i	ī

1 Пие. *h₁e и *h₃e рефлектују се слично као пие. *e и *o; в. [Пие. вокали](#). 2 В. више [*h₃e и Бругманов закон](#). 3 Пие. *eh₁ рефлектује се слично као пие. *ē; в. [Пие. вокали](#). 4 Изузетак: [Vocalis ante vocalem brevis](#). 5 У еолском и дорском. У атичком ᾱ само иза ε, ι, ρ, а другдје η (укључујући иза ϕ > ø). 6 Пие. *eh₃ и *oH рефлектују се слично као пие. *ō; в. [Пие. вокали](#). 7 Изузетак: [Јампско краћење](#). 8 Изван атичког управо [u:], не [y:].

Примјери

Пие. ***h₁e**ǵ 'ja'
= грч. ἐγ-ώ, лат. eg-o¹

Пие. ***h₂e**ǵmō(n) 'камен'
= грч. ἄκμων, стинд. aśmā

Пие. ***h₃e**u̯is 'овца'
= грч. οἶς, стинд. aviḥ, лат. ovīs

Пие. *m**eh₁** 'не'
= грч. μή, јерм. mī, стинд. mā

Пие. *m**eh₂**tēr 'мати'
= грч. μήτηρ, стфр. matar

Пие. *h₃eǵt**eh₃** 'осам'
= грч. ὀκτώ, стинд. aṣṭā

Пие. *p**oh₂**i̯u 'стадо'
= грч. πῶν, стинд. rāyu

Пие. *p**iH**u̯ōn 'дебео; богат'
= грч. πῖων, стинд. rīvān

Пие. *d^h**uH**mos 'дим'
= грч. θῦμός, лат. fūmus

¹ Од пие. *h₁eǵHoh₂.

Vocalis ante vocalem brevis

Пие. *h₂**ē**usōs 'зора' > грч. ἕως¹
али, јон. ἡώς, еол. ἄφως [= ā-]

Предвокално краћење понекад се може видјети и у другим дијалектима
Уп. пие. *g^ʰieh₃ieh₂ 'живот' > хом. ζωή, али јон. ζόη и дор. ζόᾱ.²

У атичком, дугачки се вокали пред другим вокалима крате.

¹ Од пие. *h₂ēusōs > пгрч. *hāucos; в. [Пгрч. h-метатеза](#). ² Поред нескраћеног дор. ζωᾱ́.

Јампско краћење

Пие. *du**oh**₁ '2' > лат. duo
= хом. δύω, стинд. dvā

Пие. *h₁eǵH**oh**₂ 'ja' > лат. ego
= грч. ἐγώ

Пие. *h₃eǵt**eh**₃ '8' > лат. octo
= грч. ὀκτώ, стинд. aṣṭā

Мјестимице се могу пронаћи и изворни, нескраћени облици.
Поред его се тако налази и егō.

У латинском, дугачки вокали се у јампским секвенцама крате (u – > u u).
Ова појава често захвата лат. ō, од пие. ***oh**₁, ***oh**₂ и ***eh**₃.

*h₃e и Бругманов закон

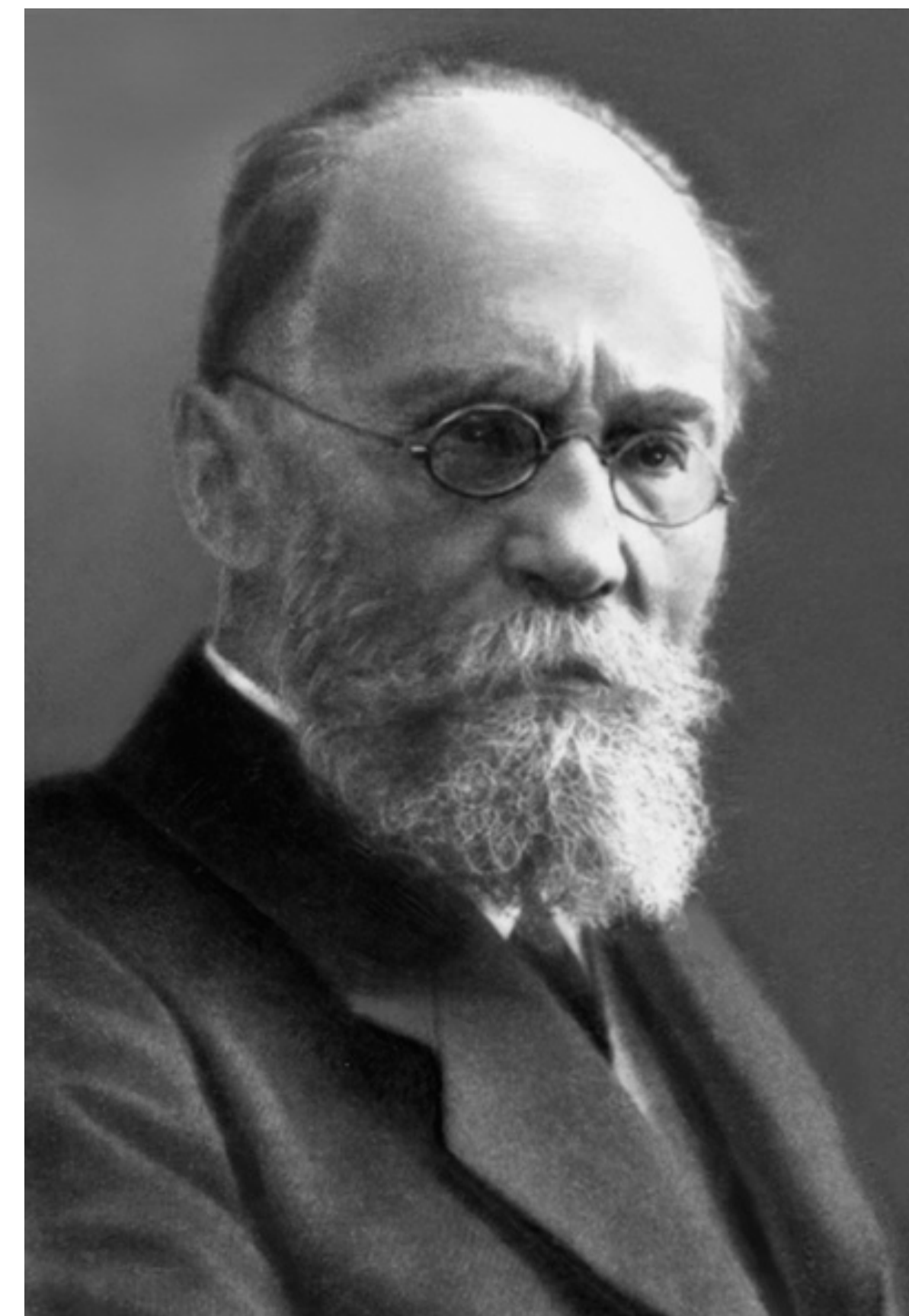
[Као што је већ речено](#), пие. *h₃e ларингалним бојењем даје *h₃o;
нпр. пие. *h₃eʷis > *h₃oʷis 'овца'.

Но, Бругманов закон не утиче на пие. *o које постаје од *h₃e;
уп. пие. *h₃oʷis > *h₃oʷis > стинд. aviḥ, не āviḥ.

То значи да *o које постаје од *h₃e није било исто као изворно пие. *o!

Да би се ова два гласа разликовала, *o које постаје од *h₃e биљежи се и као *ö;
нпр. пие. *h₃eʷis > *h₃öʷis.

У складу с тим, може се рећи да **Бругманов закон захвата пие. *o, али не и *ö.**

Њемачки индоевропеиста

Карл Бругман
(1849–1919)

Пие. неслоготворни сонанти

пие.	грч.	лат.	фр.	јерм.	стинг.
*m	μ ¹	m	m M ¹	m	m
*n	ν	n	n N	n	n
*r	ρ	r	r P	r	r [ɾ]
*l	λ	l	– Λ	l/ʔ [ɣ]	l/r ²
*i̯ ³	ζ [dz], ø ⁴	i [j], ⁶ ø ⁷	– ø	ø	y [j]
*u̯ ³	ʹ, ø ⁵	v	v OY, ⁶ ø ⁷	g	v
*h ₁ ⁸	ø	ø	ø	ø	ø
*h ₂ ⁸	ø	ø	ø	ø	ø
*h ₃ ⁸	ø	ø	ø	ø	ø

1 Изуетак: [Завршно *m](#). 2 Обично p, рјеђе l. 3 Више [Зиверсов закон](#). 4 Више в. [Примјери #2](#), [Сј-групе са јотовањем](#), [Друге Сј-групе](#), [Група *Ni-](#).
5 Више в. [Примјери #2](#), [Дигама у VRu-групама](#), [Група *tu](#). 6 На почетку ријечи. Што се новифригијског тиче, OY у неслоготворним позицијама биљежи [w], не [u]. 7 Између вокалâ. 8 Више в. [Рефлекс неслоготворних ларингала](#), [Сосиров ефекат](#), [Закон Лубоцког](#).

Примјери #1

Пие. ***m**eh₂tēr 'мати' > грч. μήτηρ
= стинд. mātā, стфр. matar

Пие. ***n**euos 'нов' > грч. νέος
= стинд. navaḥ, лат. novus

Пие. *do**r**u 'дрво' > грч. δόρυ¹
= стинд. dāru

Пие. ***l**eukos 'свјетло' > грч. λευκός²
= стинд. rokaḥ, јерм. loys

Пие. ***m**eǵh₂s 'велик' > грч. μέγας
= јерм. мес, стфр. mekas, нфр. MEKAS

Пие. ***n**eb^hos 'облак' > грч. νέφος
= стинд. nabhaḥ

Пие. *h₁**r**eg^uos 'тама' > грч. Ἑρεβος
= јерм. erek

Пие. *me**l**it 'мед' > грч. μέλι
= лат. mel, јерм. meł-r

Пие. ***m**ed^hios 'средњи' > грч. μέσος
= стинд. madhyaḥ, лат. medius

Пие. *me**n**os 'дух, снага' > грч. μένος
= стинд. manaḥ

Пие. *pe**r**i 'око' > грч. περί
= стинд. rári, лат. per

Пие. ***l**egoh₂ 'скупљати' > грч. λέγω
= лат. legō

¹ У грчком и 'мотка, копље'. ² У грчком 'био, бијел'.

Примјери #2

Пие. *iugom ‘јарам’ > грч. ζυγόν
= стинд. yugam, лат. iugum

Пие. *ueǵʰ- ‘voziti’ > грч. ἔχ-ω
= стинд. vah-atī, лат. veh-ō

Пие. *treies ‘три’ > грч. τρεῖς¹
= стинд. trayaḥ, лат. trēs²

Пие. gen. *diuos ‘Див, Зевс’ > грч. Διός
= стинд. divaḥ

Пие. *h₂oiu ‘вијек’ > грч. οὐ³
= стинд. āyu

Пие. *deh₂iuēr ‘дјевер’ > грч. δᾱήρ
= стинд. devā, јерм. taygr

Пие. *#i- > грч. ζ.
Пие. *#u- > грч. ‘ / ø.⁴

Пие. *ViV > грч. ø.
Пие. *VuV > грч. ø.

¹ Грч. τρέες > τρεῖς. ² Лат. *trees > trēs. ³ У грчком ‘вијек’ → ‘не’. ⁴ Нејасно је под којим условом пие. *#u- даје asper, а под којим ø. Понекад се различити рефлексии могу пронаћи у једном те истом коријену; нпр. и οἶδ-α и ἴσ-τωρ, од коријена *uid- ‘видјети’.

Примјери #3

Пие. ***h**₁esti 'jest' > грч. ἐστί
= стинд. asti, лат. est

Пие. ***h**₂éǵros 'поље' > грч. ἄγρός
= стинд. aǵraḥ, лат. ager¹

Пие. ***h**₃euís 'овца' > грч. ὄϊς
= стинд. aviḥ, лат. ovīs

Пие. ***h**₁erí 'на' > грч. ἐπί
= стинд. āpi, јерм. ew

Пие. ***h**₂ero 'od' > грч. ἀπό
= стинд. ara, лат. ab

Пие. ***h**₃ektoḥ₃ 'осам' > грч. ὀκτώ
= стинд. aṣṭā, лат. octō

Пие. 3sg. ***h**₁eiti 'ide' > грч. εἶσι
= стинд. eti

Пие. *nē**h**₂us 'лађа' > грч. ναῦς
= стинд. nauḥ

Пие. ***h**₃eg^uhis 'змија' > грч. ὄφις
= стинд. ahiḥ

¹ Лат. *agros > ager.

Завршно *m

Пие. acc.sg. *-o-**m** > грч. -ον
= стфр. -un, стинд. -am, лат. -um

Пие. *d^hǵ^hō**m** 'земља' > грч. χθών
= стинд. kṣām

Пие. neut. *se**m** '1' > грч. ἓν
= лат. sem-el

Резултирајуће *v* може аналошки бити пренесено и у средину ријечи, гдје му није мјесто.
Такав је случај са χθών, gen. χθονός и ἓν, gen. ἐνός, умјесто *χθωμός, *ἐμός.

У грчком, *m на крају ријечи постаје *v*.
Иста појава налази се и у фригијском; могуће је да се ради о грекофригијској иновацији.

¹ У староиндијском акузатив. Од пие. *d^hǵ^homt > d^hǵ^hōt, могуће дејством [Станговог закона](#) (ако је захватао и *Vmt).

Зиверсов закон

Пие. ***ḱu**ō(n) 'пӑс' > ***ḱu**ō(n)
= грч. κύων, стинд. śvā/śuvā

Пие. *suh₂**li**os 'сунце' > *suh₂liḱos
= стинд. sūryaḥ/sūriyaḥ

RV 01.50.04: taraṇih viśvadarśato / jyotiṣkr̥d asi suriya (= 3 слога!¹)
»хитар си, свима видљив, и свијетао, о Сурја!«

У праиндоевропском, пие. ***ḱi**, **ḱu** може постати *ḱiḱ, ḱuḱ.
Континуанте са *ḱiḱ, ḱuḱ нарочито се често јављају у ригеведској метрици.

Њемачки германиста

Едвард Зиверс
(1850–1932)

¹ У овом стиху sūryaḥ (= 2 слога) мора се скандирати као sūriyaḥ (= 3 sloga) јер иначе осмерац, којим је стих писан, не би функционисао.

С_ḱ-групе са јотованњем

Пие. *d_ḱiēus 'Див, Зевс' > пгрч. *dzeus
= грч. Ζεύς

Пие. *med^hi_ḱos 'средњи' > пгрч. *metsos
= хом. μέσσος

Пгрч. *p^hulak_ḱiō 'чувати' > *p^hulatsō
= јон. φυλάσσω, ат. φυλάττω

Пие. *nig^ui_ḱoh₂ 'прати' > пгрч. *nidzō
= грч. νίζω

Пие. f.sg.pt.praes. *-ont_ḱi^hh₂ > пгрч. *-ontsa
= грч. -ουσα

Пгрч. *t^harak^hi_ḱō 'мијешати' > t^haratśō
= јон. ταράσσω, ат. ταράττω

Пие. *d_ḱi, *g_ḱi¹ > пгрч. *dz
= грч. ζ-.

Пие. *t_ḱi, *d^hi_ḱ > пгрч. *ts.
= хом. σσ, ат. σ.

Пие. *k_ḱi, *g^hi_ḱ > пгрч. *tś
= јон. σσ-, ат. ττ.

¹ Такође, пие. *g^ui_ḱ.

Друге Сᵢ-групе

Пгрч. *blabᵢō 'шкодити' > грч. βλάπτω
уп. грч. βλάβ-η 'школа'

Пгрч. *p^hterᵢō 'ништити' > ат. φθείρω
= лезб. φθέρρω

Пие. opt. *h₁sᵢeh₁m 'бити' > грч. εἶν
= стинд. syām, стлат. siem¹

Пгрч. *t^hap^hᵢō 'покапати' > грч. θάπτω
уп. грч. τάφος 'гроб'

Пие. *h₂elᵢos 'други' > грч. ἄλλος
= лат. alius¹

Пие. gen.sg. *-osᵢo² > хом. -οιο
= стинд. -asya, стлат. -osio

Пие. *pᵢ, *bᵢ, *b^hᵢ > грч. πт.

Пие. *mᵢ, *nᵢ, rᵢ > ат. ιν, ιν, ιρ.^{3, 4}
Али, пие. *lᵢ > грч. λλ.

Пие. *sᵢ > грч. ι.

¹ Стинд. syām и стлат. siem потичу од пие. *h₁sᵢeh₁m, без Риксовог закона. ² В. [Пие. о-основе](#). ³ Нарочито често у јота-презентима и основама на -ᵢǎ < *-ᵢh₂; уп. нпр. грч. χάριω > χαίρω 'радовти се' или грч. f. *μέλανᵢǎ > μέλαινα 'црн'. ⁴ У еолском *nᵢ, *rᵢ > νν, ρρ.

Група *H₁i-

Пие. *H₁ios 'који' > грч. ὅς
= стинд. уа₁ḥ, стфр. yos, нфр. IOS

Пие. *H₁ēk₁r̥ 'јетра' > грч. ἥπαρ
= стинд. уак₁r-t, лат. iecur¹

Пие. *H₁h₂ǵnos 'свет' > грч. ἄγνός
= стинд. уај₁ṇaḥ²

Посебно је битан примјер *H₁i-H₁eh₁-mi 'бацати' > грч. ἵημι, са дугим i-.
Дуго i- показује да је коријен заиста почињао ларингалом, будући дугачко због *iH > *ī у *H₁i-H₁eh₁-.)

У грчком, пие. група *#H₁i- даје ζ-

У другим индоевропским језицима рефлекс *#H₁i- (нпр. стинд. у, лат. i) не разликује се од рефлекса *#i₁-.

¹ Стинд. уак₁r-t и лат. iecur од пие. *H₁ek₁r̥, не *H₁ēk₁r̥. ² Стинд. уај₁ṇaḥ постаје од *H₁eh₂ǵnos > *H₁ēǵnos, са [законом Лубоцког](#).

Дигама у VR̥-групама

Пие. *dor̥-ŋ(t)- 'стран' > ат. δόρατ-α
= јон. δούρατ-α

Пие. *ḡon̥-ŋ(t)- 'кољено' > ат. γόνατ-α
= јон. γούνατ-α

Пие. *sol(h₂)̥os¹ > ат. ὅλος
= јон. οὔλος

Пгрч. *kor̥ā 'дјевојка' > ат. κόρη
= јон. κούρη, дор. κῶρα

Пгрч. *ksen̥os 'стран' > ат. ξένος
= јон. ξεῖνος, еол. ξέννος

Пгрч. *kal̥os 'лијеп' > ат. καλός
= јон. κᾱλός

У грчком, дигама у **VR̥**-групама се губи.

Исход зависи од дијалеката; пие. *VR > ат. VR, јон. и дор. V̄R (са накнадним дужењем),² еол. VRR.

1 Пие. *solh₂̥os > *sol̥os дејством [Сосировог ефекта](#). 2 У јонском дужењем постају спуриозни дифтонзи (*e > ει, *o > ου), а у дорском секундарни дугачки вокали (*e > η, *o > ω). У јонском, накнадно дужење десило се након промјене пгрч. *ā у η; уп. пгрч. *kal̥os > јон. κᾱλός, не κηλός.

Група *t_ɥ

Пие. асс. *t_ɥe 'тебе' > грч. σέ
= стинд. tvā¹

Пие. *t_ɥr_ǵks 'месо' > грч. σάρξ
= ав. θβərəs-²

Пие. *k_ɥe t_ɥr- '4' > ат. τέτταρ-ες
= јон. τέσσαρ-ες

У другим групама исте врсте, *d_ɥ и *d^h_ɥ, дигама се губи без трага.
Уп. пие. *d_ɥis 'двапут' > грч. δῖς и пие. *d^h_ɥṇh₂- 'ишчезнути' > грч. θάνα-τος.

У грчком, пие. група *#t_ɥ- постаје σ-.

У средини ријечи, рефлекс зависи од дијалекта; у атичком се налази тт, у јонском σσ.

¹ Од пие. *t_ɥē. Пие. *t_ɥe > *t_ɥē дејством [моносилабичког дужења](#). ² Од пие. *t_ɥr_ǵ-.

Рефлекси неслоготворних ларингала

Пие. 3sg. ***h₁**esti 'бити' > хет. ēšzi
= стинд. asti, грч. ἐστί, лат. est

Пие. loc.sg. ***h₂**enti 'лице' > хет. ḫanti
= лат. ante¹

Пие. ***h₃**eu̯is 'овца' > хет. ḫāwiš
= стинд. aviḥ, грч. ὄϊς

Пие. ***h₁**or- 'долазити' > хет. ār-
= стинд. ṛcchati²

Пие. ***h₂**omh₁-sei 'брисати' > хет. ān-ši
= грч. ἄμη-τος³

Пие. ***h₃**orǵ^h- 'ј...ти' > хет. ārk-
= грч. ὄρχις 'тестис'

[Као што је већ речено](#), неслоготворни ларингали у већини индоевропских језика нестају. Ипак, рефлектују се у анатолским језицима; у хетитском ***h₂** и ***h₃** дају ḫ.⁴ Но, ***h₁** даје ∅ и у хетитском.

¹ У латинском сучелице, тј. 'пред'. ² Од пие. **h₁ṛsketi*. ³ У грчком 'сјетва'; уп. ἀμάω 'косити'. Од пие. **h₂omh₁-* > **h₂meḥ₁-*, дејством лебдећег превоја. ⁴ И то само испред пие. **e*. Испред пие. **o* нестају!

Сосиров ефекат

Пие. $*h_1ouHd^{h_1}r$ 'виме' > $*h_1oud^{h_1}r$
= грч. οὖθα^р

Пие. $*solh_2u\alpha os$ 'сав, цио' > $*solu\alpha os$
= грч. ὅλος, стинд. sarvaḥ

Пие. $*tolh_2me h_2$ 'ношење' > $*tolme h_2$ ¹
= грч. τόλμη²

Пие. $*h_3moiǵ^{h_3}os$ 'блудник' > $*moiǵ^{h_3}os$ ³
= грч. μοιχός⁴

У праиндоевропском, $*HRo$, $*oRH\text{C}$ постаје $*Ro$, $*oRC$.
(То јест, ларингал се у овим позицијама губи.)

швајцарски лингвиста

Фердинанд де Сосир
(1857–1913)

¹ Али пие. $*telh_2-mon-$ 'каиш' > грч. τελαμών, без Сосировог ефекта. ² У грчком 'храброст'.
³ Али пие. $*h_3meiǵ^{h_3}oh_2$ 'мокрити' > грч. ὀμείχω, без Сосировог ефекта. ⁴ У грчком 'блудник'.

Закон Лубоцког

Пие. *H₁eh₂ǵnos 'свет' > иир. *H₁aǵnas
= стинд. yajñah¹

Пие. *b^heh₂geti 'дијелити' > иир. *b^haǵati
= стинд. bhajati

Пие. *s₁ueh₂deti 'сладити' > иир. *s₁uadati
= стинд. svadati

Пие. *b^heh₂gos² 'бог' > иир. *bagas
= ав. bagō, стперс. бага

У индоиранском, *V**H**D(C) постаје *VD(C).
(То јест, ларингал се губи испред звучног плозива.)

ХОЛАНДСКИ ИНДОЕВРОПЕИСТА

Саша Лубоцки
(1956–)

¹ У староиндијском 'жртва'. ² У вези са коријеном глагола 'дијелити'; в. претходни примјер.

Пие. слоготворни сонанти

пие.	грч.	лат.	фр.	јерм.	стинг.
* m ¹	α ²	em	—	am	a
* n ¹	α ²	en	an AN	an	a
* r ¹	αρ/ρα ³	or	or OYP	ar	r [əɾ]
* l ¹	αλ/λα ³	ol	—	al	r [əɾ]
* i	ι ⁴	i	i i	i	i
* u	υ [y] ^{5, 6}	u	— OY [u]	ow [u]	u
* h ₁ ^{7, 8}	ε	ø, ⁹ a ¹⁰	e E	e/a	ø, ⁹ i ¹⁰
* h ₂ ⁷	α	ø, ⁹ a ¹⁰	a A	a	ø, ⁹ i ¹⁰
* h ₃ ⁷	ο	ø, ⁹ a ¹⁰	o O	o/a	ø, ⁹ i ¹⁰

1 Изузетак: [CRHV-позиција](#), [CRHC-позиција](#). 2 У еолском ο. 3 У еолском ор/ρο, ολ/λο. 4 Секундарно ι може постати [i-епентезом](#). 5 Изван атичког управо [u], не [y]. 6 На почетку ријечи υ-. 7 Више в. [Риксов закон](#). 8 Више в. [Почетно *h₁CC-](#). 9 На почетку ријечи. У почетној позицији латински и староиндијски заправо рефлектују неслоготворне ларингале (без Риксовог закона); више в. [Рефлекси неслоготворних ларингала](#). 10 У средини ријечи.

Примјери #1

Пие. *deḱm̥ '10' > грч. δέκα
= стинд. daśa, лат. decem

Пие. *tntos 'натегнут' > грч. τατός
= стинд. tataḥ, лат. tentus

Пие. *dr̥tos 'одран' > грч. δαρτός⁴
= стинд. dr̥taḥ

Пие. *p̥l̥th₂us 'раван' > грч. πλατύς
= стинд. p̥ṛtuḥ

Пие. *dḱmtom¹ '100' > грч. ἑκατόν²
= стинд. śatam, лат. centum

Пие. *h₃nh₃m̥n̥ 'име' > грч. ὄνομα
= стфр. onoman, нфр. ONOMAN

Пие. *urodr̥k̥ 'mrko'⁵ > грч. ὑπόδρα
= стинд. upadr̥ś-

Пие. *m̥ldus 'мекан' > грч. βλαδύς
= стинд. m̥ṛduḥ, лат. mollis⁸

Пие. *septm̥ '7' > грч. ἑπτά
= стинд. sapta, јерм. ewt'n³

Пие. *nd̥g^{uh}itos 'вјечан' > грч. ἄφθιτος
= стинд. akṣitaḥ

Пие. *b^hreh₁uṛ̥ 'извор' > грч. φρέαρ⁶
= јерм. aḷbewr⁷

Пие. *g̥l̥kt 'млијеко' > грч. γάλα
= лат. lac⁹

¹ Пие. *dḱmtom > *h₁ḱmtom, дејством [Кортландовог ефекта](#). ² Са неправилним ё-. ³ Јерм. *ewt'am > ewt'n. ⁴ Код Хомера и δρατός. ⁵ Буквално 'испод ока'.

⁶ Грч. *φρῆαρ > φρέαρ, [метатезом квантитете](#). ⁷ Јерм. *aḷbewar > aḷbewr. ⁸ Лат. *mol̥duis > mollis. ⁹ Лат. lac има посебан рефлекс пред групом RCC.

Примјери #2

Пие. *k^ui^d 'шта' > грч. τί
= стинд. cit, лат. quid

Пие. *(s)**u**per 'изнад' > грч. ὑπέρ
= стинд. upari, лат. super

Пие. *d^ui^s 'двапут' > грч. δῖς
= стинд. dviḥ, лат. bis

Пие. *(s)**u**ro 'испод' > грч. ὑπό
= стинд. ура, лат. sub

Пие. *i^h₁ros 'снажан' > грч. ἱερός¹
= стинд. iṣiraḥ

Пие. *sn**u**sos 'снаха' > грч. νύς
= стинд. snuṣā, јерм. now

¹ У грчком 'свет'. Пгрч. *iheros > ἱερός; в. [Пгрч. h-метатеза](#).

Примјери #3

Пие. ***h**₁regʰos 'тама' > Грч. ἑρεβος
= јерм. erek

Пие. ***h**₂nēr 'човјек' > грч. ἀνὴρ
= нфр. ἀνὰρ, јерм. ayr

Пие. ***h**₃n̥h₃m̥n̥ 'име' > грч. ὄνομα
= јерм. anun,² стфр. onoman

Пие. *h₂en**h**₁mos 'дах' > грч. ἄνεμος
= стинд. anilah, лат. animus

Пие. *meg**h**₂s 'велик' > грч. μέγας
= стфр. mekas, нфр. МЕКАΣ

Пие. *h₂er**h**₃trom 'пруг' > грч. ἄροτρον
= стинд. aritram, јерм. arawr

Пие. *d^h**h**₁sos 'створитељ'¹ > грч. θεός
= стфр. devos, нфр. dat.pl. ΔΕΩΣ

Пие. *p**h**₂tēr 'отац' > грч. πατήρ
= стинд. pitā, јерм. hayr, лат. pater

Пие. *d**h**₃tos 'дат' > грч. δοτός
= лат. datus

***h**₁ на почетку ријечи
рефлектује се у грч., фр. и јерм.³

***h**₂ у средини ријечи
рефлектује се у свим индоевропским језицима.

¹ У свим језицима 'створитељ' → 'бог'. ² Јерм. *anon > anun. ³ Више в. [Риксов закон](#).

CRHV-позиција

Пие. *h₁e**kmh₂et** 'радити'¹ > грч. ἔκαμε
= стинд. aśama

Пие. ***tnh₂us** 'танак' > грч. τανύς
= стинд. tanuḥ

Пие. ***gʷrḥ₂us** 'тежак' > грч. βαρύς
= стинд. guruḥ

Пие. ***gʷlh₂enos** 'жир' > грч. βάλανος
= јерм. kaĭn

У **CRHV**-позицији, пие. слоготворни назали и ликвиде дају грч. αN, αR.

¹ Управо 'тешко радити, црнчити'.

CRHC-позиција

Пие. ***ǵnh₁tos** 'рођен' > грч. -γνητος¹
= лат. (g)nātus

Пие. ***knh₂meh₂** 'голијен' > грч. κνήμη
= дор. κνᾶμᾱ

Пие. ***ǵnh₃tos** 'познат' > грч. γνωτός
= лат. gnārus²

Пие. ***trdtos³** 'прободен' > грч. τρητός
= стинд. tr̥ṇṇaḥ⁴

Пие. ***krh₂tos** 'мијешан' > грч. -κρᾱτός
= стинд. -śīrtaḥ

Пие. ***strh₃tos** '-стрт' > грч. στρωτός
= лат. strātus

У **CRHC**-позицији, пие. слоготворни назали и ликвиде дају грч. N $\bar{V}$, R $\bar{V}$.
Тачан исход зависи од ларингала; N/Rh₁ постаје N/Rη, N/Rh₂ постаје N/Rᾱ,⁵ N/Rh₃ постаје N/Rω.

¹ Нпр. у Διό-γνητος 'Рођен од Дива, Зевса'. ² Од пие. *ǵnh₃ros. Пие. ³ *trdtos > *trh₁tos, дејством [Кортландовог ефекта](#). ⁴ Од пие. tr̥dnos, без Кортландовог ефекта.

⁵ У атичком, μᾱ, νᾱ, λᾱ накнадно постаје μη, νη, λη услијед ᾱ > η; само ρᾱ остаје непромијењено.

Грч. i-епентеза

Пие. ***krn**eh₂mi 'мијешати' > хом. κίρνημι Пие. ***ptn**eh₂mi 'ширити' > хом. πίτνημι Пие. ***skd**neh₂mi > хом. σκίδνημι
али, грч. кέρα-ννυμι < пие. *k^{ér}h₂- али, грч. πέτα-ννυμι < пие. *peth₂- али, грч- σκέδα-ννυμι < пие. *skedh₂-

У грчком, сложене консонантске групе (**CRR**, **CCR**, **CCC**) разбијају се епентетичким *ι*.
Ово *ι* зове се и *schwa secundum*,¹ али је тај назив данас застарио.

¹ Да би се разликовало од рефлекса [слоготворних ларингала](#), који се звао *schwa primum*.

РИКСОВ ЗАКОН

Пие. ***h**₁regʷos 'тама'
= стинд. rājaḥ

Пие. ***h**₂ner- 'човјек'
= стинд. асс.sg. nar-am, лат. Ner-ō

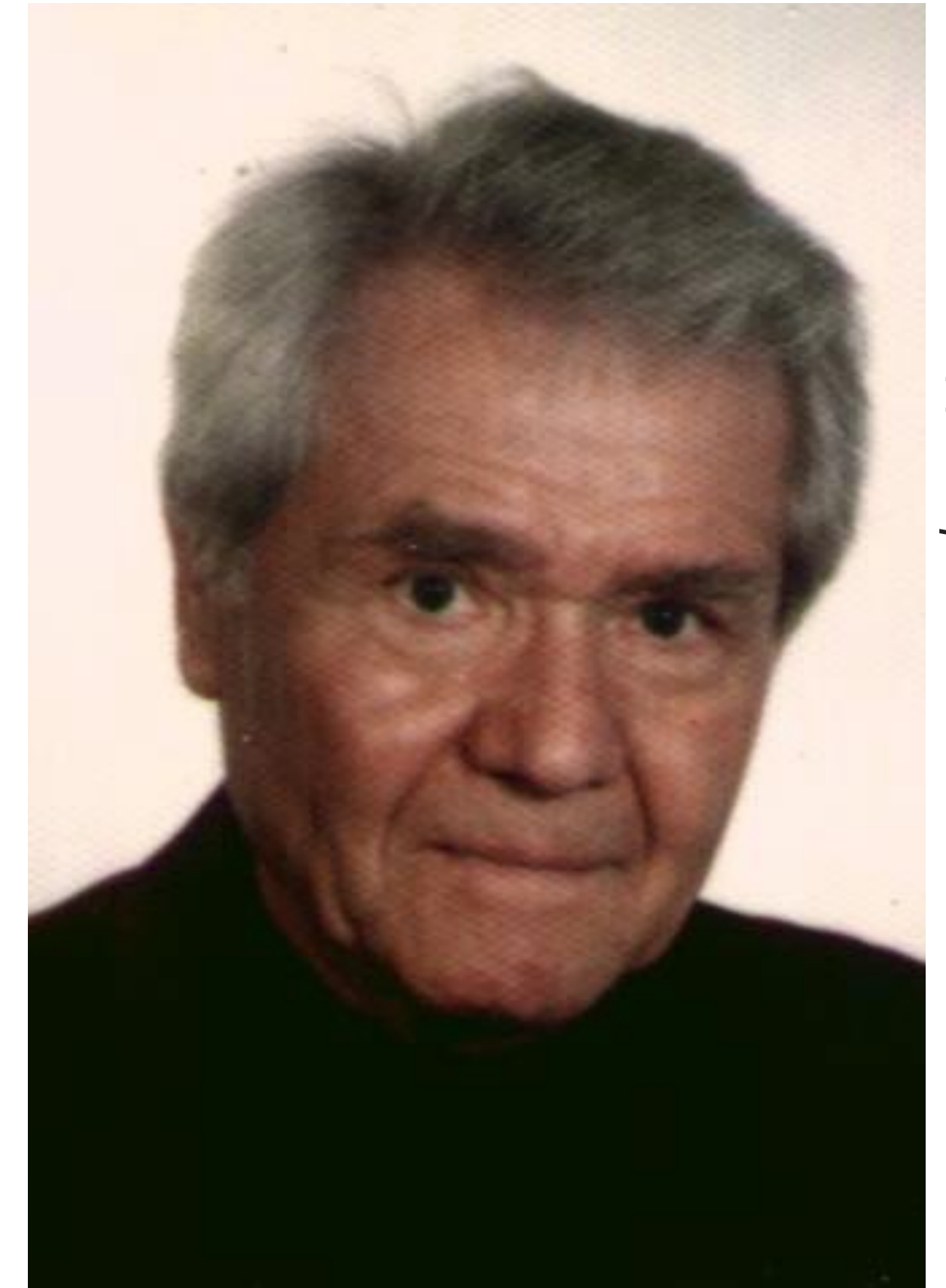
Пие. ***h**₃neh₃m̥ 'име'
= стинд. nāma, лат. nōmen

Пие. *h₁regʷos > ***h̥**₁regʷos
= грч. ἑρεβος, јерм. erek

Пие. *h₂nēr > ***h̥**₂nēr
= грч. ἀνὴρ, нфр. αναρ, јерм. ayr

Пие. *h₃neh₃m̥ > ***h̥**₃neh₃m̥
= стрфр. onoman, јерм. anun

У дијалекталном праиндоевропском, *#**HC**- постаје *#**h̥C**-.
(Захвата грчки, фригијски и јерменски; другдје је *#**HC**- неслоготворно.)¹

Њемачки индоевропеиста

Хелмут Рикс
(1926–2004)

¹ Више в. [Рефлекси неслоготворних ларингала](#).

Почетно *h₁CC-

Пие. 2sg.ipv. *h₁sd^{hi} 'бити' > грч. ἴσθι
= стинд. edhi¹

Пие. *h₁k^uos 'тама' > грч. ἵππος
= стинд. asvaḥ, лат. equus²

Традиционално, ἵππος се изводи од пие. *h₁ek^uos, што не објашњава i-.³
Кј. Боцоне мјесто тога претпоставља да је коријен био у нултом степену,
*h₁k^uos, што омогућава да се ἵππος пореди са исто тако необичним ἴσθι.⁴
У *h₁CC- Риксов закон као да не оперише? (*h₁CC не даје *h₁CC-).

У грчком, пие. *#h₁CC- постаје iCC-?

Механизам ове промјене није јасан; изгледа као да *h₁CC- > *h₁iCC-.⁵

италијанска индоевропеисткиња

Кјара Боцоне

¹ Од пие. *h₁esd^{hi}. ² Од пие. *h₁ek^uos. ³ Очекивало би се ἔπ(π)ος. ⁴ Од грч. *ἴσθι > ἴσθι, дејством Грасмановог закона. ⁵ В. [Грч. i-епентеза](#), [Група *H₁-](#).

Коугилов закон #2

Пие. *h₃nh₃tr̥h₃ 'име' > грч. ὄνομα
али, еол. и дор. ὄνυμα

Пие. *h₃-h₃nh₃mos 'безимен' > грч. νώνυμος
али, и грч. ἀνώνυμος

У грчком, [Коугилов закон](#) захвата и о које постаје од *h₃.

амерички индоевропеиста

Ворен Коугил
(1929-1985)

Пие. пловиви #1

пие.	грч.	лат.	фр.	јерм.	стинг.
*p	π	p, b ¹	p π	h, w ²	p
*b ³	β ⁴	b	—	p	b
*b ^h	φ [p ^h] ⁵	f, ⁶ b ⁷	b B	b	bh [b ^{h̥}] ⁵
*t ⁸	τ ^{9, 10}	t, d ¹	t T	t' [t ^h]	t
*d ¹¹	δ ^{4, 10}	d	t T	t	d
*d ^h	θ [t ^h] ⁵	f, ⁶ d, ⁷ b ¹²	d Δ	d	dh [d ^{h̥}] ⁴

1 На крају ријечи. 2 Између вокала. 3 Више в. [Пие. *b](#), [Пие. *ph₃](#). 4 Секундарно β и δ могу настати [епентезом у NR-групама](#). 5 Изуетак: [Грасманов закон](#). 6 На почетку ријечи. 7 У средини ријечи. 8 В. више [Пие. *tt, *dt, *dd^h](#), [Аспирација у *tH-групама](#), [*tH у грчком](#). 9 Изуетак: [Пие. *ti](#). 10 Изуетак: [Апокопа #1](#). 11. Више в. [Кортландов ефекат](#). 12 Иза u, r и испред r, l.

Примјери #1

Пие. ***p**edom 'нога' > грч. πέδον¹
= стинд. paḍam, јерм. het

Пие. ***b**el- 'бољи' > грч. βελ-τίων¹
= стинд. bal-am, јерм. dē-bil-is

Пие. ***b^h**eroh₂ 'носити' > грч. φέρω
= лат. ferō, јерм. berem, нфр. -берет

Пие. ***p**otis 'господар' > грч. πόσις²
= стинд. patiḥ, лат. potis

Пие. ***b^h**eh₂(ǵ)os 'буква' > грч. φηγός³
= лат. fāgus

Пие. *h₂e**p**o 'од' > грч. από
= стинд. ара, лат. ab

Пие. *ne**b^h**os 'магла' > грч. νέφος
= јерм. nabhaḥ

1 У грчком 'подножје, тло'. 2 У грчком 'муж, супруг'. 3 У грчком 'храст'.

Примјери #2

Пие. ***t**od 'то' > грч. τό
= стинд. tat, лат. is-tud

Пие. ***d**ek̥t̥ '10' > грч. δέκα
= стинд. daśa, лат. decem

Пие. ***d**^hh₁so 'створитель'³ > грч. θεός
= стфр. devos, јерм. di-k'

Пие. ***t**ētōs 'растегнут' > грч. τατός
= стинд. tataḥ, лат. tentus

Пие. ***d**eh₃rom 'дар' > грч. δῶρον
= јерм. towr

Пие. ***d**^huHmos 'дим' > грч. θῦμός⁴
= стинд. dhūmaḥ, лат. fūmus

Пие. *b^hreh₂**t**ēr 'брат' > грч. φρήτηρ¹
= стинд. bhrātā, стфр. braterais²

Пие. *h₁e**d**oh₂ 'јести' > грч. ἔδω
= лат. edō

Пие. *me**d**^hu 'мед' > грч. μέθυ⁵
= јерм. madhu

¹ У грчком 'члан фратрије, братства'. ² Од пие. асс.пл. *b^hreh₂ter̥s. ³ У свим језицима 'створитель' → 'бог'. ⁴ У грчком 'дух'. ⁵ У грчком 'мед(овина)' → 'вино'.

Пие. *b

Пие. *b налази се у само неколико пие. ријечи;
нпр. *bel- 'бољи' или *h₂ebol- 'јабука'.

Неке од њих могле би приде бити ономатопеје;
нпр. пие. *leb- 'усна'.

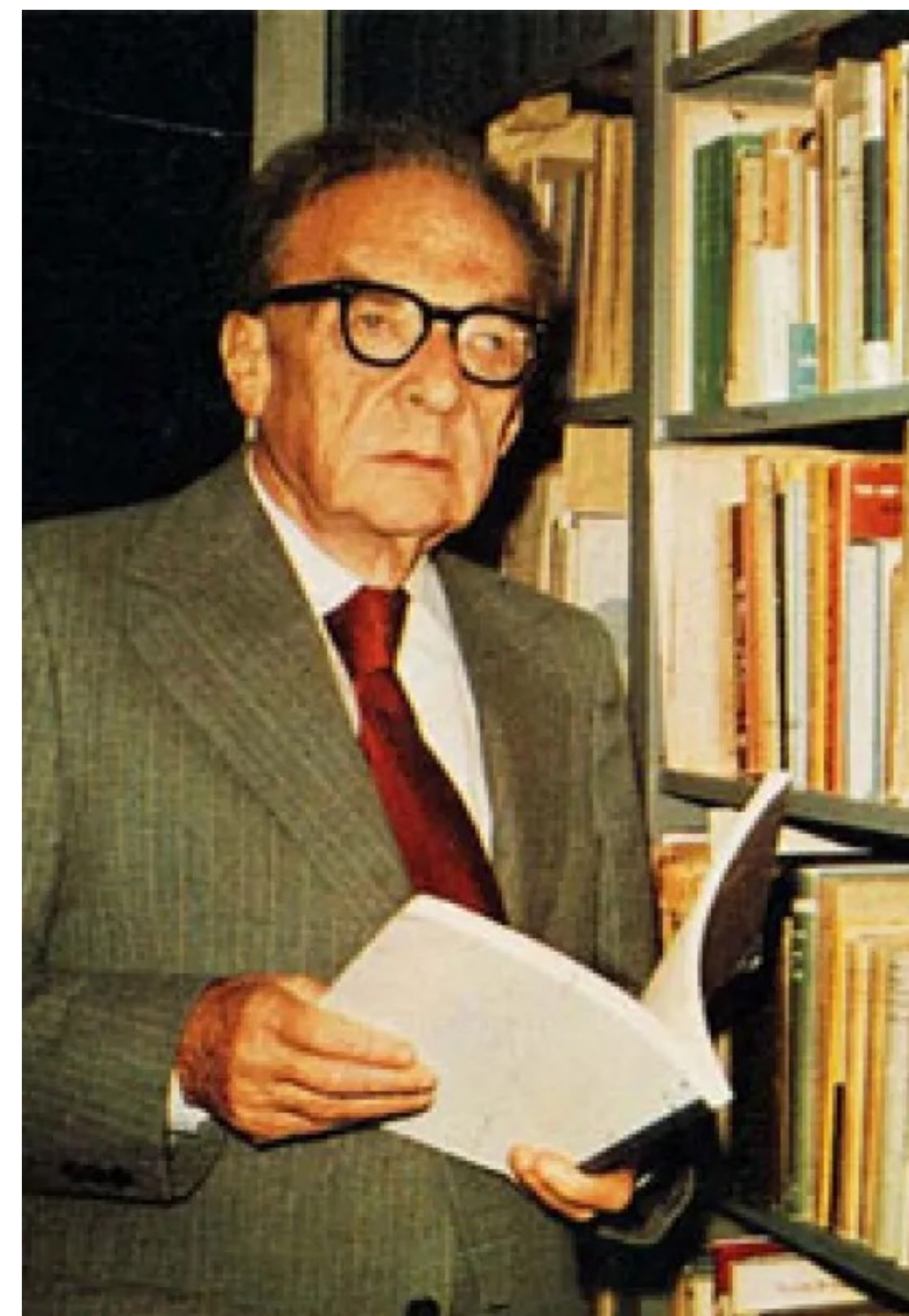
Дакле, индоевропски прајезик практички није имао *b.

Типолошки, то не би смјело бити могуће;

Р. Јакобсон утврдио је да сви језици који имају [p] имају и [b].

Ријеткост пие. *b стога је аргумент **против реконструкције *p као [p]**.¹

¹ Више в. [Глотални модел пие. плозива](#).

руско-амерички лингвиста

Роман Јакобсон
(1896–1982)

Пие. *ph₃

Пие. *pi-**ph₃**-e-ti 'пити' > *pibeti
= стинд. ribati, лат. bibit¹

Грчки има рефлекс пуног степена, у ком групе *ph₃ нема.
Уп. пие. *reh₃- > дор. πῶ-νῶ.

У праиндоевропском, секундарно *b може постати од групе ***ph₃**.
Но, група *ph₃ врло је ријетка.

¹ Лат. *pibit > bibit.

Кортландов ефекат

Пие. ***d**ĺkmtom '100' > *h₁ĺkmtom
= лат. centum, грч. ἑκατόν

Пие. *de**d**kŋto 'примити' > *deh₁kŋto
= грч. δῆκατο

Пие. n. ***d**ũiterom 'други' > *h₁ũiterom
= стинд. vitaram

Пие. *ũe**d**r 'вода' > *ũeh₁r
= стинд. vār

У праиндоевропском, пие. ***d**С може постати *h₁С.
Тачни услови ове промјене још нису разјашњени.

ХОЛАНДСКИ СЛАВИСТА И ИНДОЕВРОПЕИСТА

Фредерик Кортланд
(1946–)

1 На почетку ријечи *h₁С- може затим дати *h̥₁С- дејством [Риксовог закона](#); уп. пие. *h₁ĺkmtom > *h̥₁ĺkmtom, одакле грч. ἑκατόν (са неразјашњеним *asperom*).

Грасманов закон #1

Пие. ***b^h**ḡd^hus 'густ' > грч. παχύς
= стинд. baḥuḥ

Пие. ***d^h**oiǵ^hos 'зид' > грч. τοῖχος
= стинд. deḥaḥ

Пие. ***b^h**euḍ^hetai 'пазити' > хом. πεύθεται¹
= стинд. bodhati

Пие. ***d^h**iḍ^heh₁ti 'метати' > грч. τίθησι
= стинд. dādhati²

У грчком, ***b^h**, ***d^h** постаје п, т ако се и у наредном слогу налази С^h.
Исто се независно десило и у староиндијском, гдје *b^h, d^h постаје b, d.

Њемачки лингвиста и математичар

Херман Грасман
(1809–1877)

1 У грчком 'сазнати'. 2 Од пие. *d^hed^heh₁ti.

Апокопа #1

Пие. *k^hi**d** 'шта' > грч. τί
= стинд. cit, лат. quid

Пие. *mel**i**t 'мед' > грч. μέλι
= лат. mel, јерм. meł-r

Пие. *to**d** 'то' > грч. τό
= стинд. tat, лат. is-tud

Апокопа захвата и читаве Ct-групе.

Уп. нпр. грч. ἄναξ, -κτος 'краљ', али voc. ὦ ἄνα или *γάλαкт > γάλα, -κτος 'млијеко'.

На крају ријечи, пие. лабијали и дентали у грчком нестају.

У пракси та појава најчешће захвата пие. ***t** и ***d**.

Аспирација у *tH-групама

Пие. *h₃es**th**₁i 'кост' > стинд. asthi
= грч. ὀστέον¹

Пие. *p_ṛ**th**₂us 'широк' > стинд. pṛthuḥ
= грч. πλατύς

Пие. *s**th**₂unos 'стуб' > стинд. sthūṇā²
= грч. στῦλος³

Слоготворни ларингал у оваквим случајевима има двојно дејство: аспирује претходно *t и рефлектује се i.
Уп. пие. *sth₂tos > стинд. sthitaḥ, грч. στατός.

У староиндијском, пие. ***th** постаје th. (За *th₃ примјерâ нема.)
На мјесту *tH у грчком се налази обично, неаспировано τ.

¹ Од пие. h₃es**th**₁iom. ² Са неправилним ū. ³ Од пие. *sth₂ulos.

Пие. *ti

Пие. *peruti **ti** 'лане' > ат. πέρυσι
али, дор. πέρυτι

Пие. *duidk̑ti **ti** '20' > хом. ἐείκοσι
али, дор. φίκατι, памф. φίκατι

Пие. 3pl. -o-nti **ti** > грч. -ουσι
али, дор. -οντι

Ради се о једној од важнијих дијалекатских појава.
Она дијели грчки дијалекатски простор на иновативни југоисток и конзервативни сјеверозапад.

У атичком, пие. ***ti** асибиљује се у си.
Ова промјена захвата још јонски и еолски; у дорском и памфилијском се не налази.

¹ Пие. *duidk̑ti > *h₁uih₁k̑ti, дејством [Кортландовог ефекта](#).

Групе ***tt**, ***dt**, ***dd^h**

Пие. 3sg. ***h₁edti** 'јести' > лат. *ēst*
= стинд. *atti*

Пие. ***uīdtōr** 'зналац' > ***uīdstōr**
= грч. ἴστωρ, стинд. *vettā*¹

Пие. 2sg.ipv. ***uīdd^hi** 'знати' > ***uīd^sd^hi**
= грч. ἴσθι, стинд. *viddhi*

У праиндоевропском, групе ***tt**, ***dt**, ***dd^h** разбијају се епентетичким ***s**, те постају ***tst**, ***dst**, ***d^sd^h**.
Грчки и латински на мјесту ових група имају рефлекс на **sC**. Староиндијски пак има **tt**, **tt**, **ddh**.

¹ Од пие. **uīdtōr*.

*tH у грчком

[Као што је већ речено](#), пие. *tH у грчком постаје т;
нпр. пие. *plh₂tus 'широк' > грч. πλατύς итд.

Као једини изузетак обично се наводи 2sg.pf. глагола οἶδα.
уп. пие. 2sg. *hoidth₂e > грч. οἶσα, гдје *th₂ наводно даје θ.

Но, чини се да је ово само привидан изузетак.

Ст. Норбрејс уочио је да се аспирација може објаснити и на други начин;
пие. *hoidth₂e по правилу даје *hoid^sth₂e, в. [Пие. *dt, dt, dd^h](#).

Ако је *d^st било као CsC (> C^hC^h), онда аспирација потиче **од епентетског s!**
уп. пие. *sepstos > грч. ἐφθός 'куван', пие. *h₁ekstos > дијал. ἐχθός 'споља'.

Стефан Норбрејс

Епентеза и NR-групама

Пие. gen.sg. *h₂**nr**os 'човјек' > грч. ἀνδρός
= јерм. arn¹

Пие. *h₂**mr̥**ti- 'бесмртан' > хом. ἀμβροσί-η
= стинд. amṛt-aḥ²

Пие. ***mr̥**tos 'смртник' > хом. βροτός³
= лат. mortuus⁴

У грчком, пие. групе ***nr**, ***mr** разбијају се епентетичким δ , β , те постају $\nu\delta r$, $\mu\beta r$.
На почетку ријечи, $\mu\beta r$ упрошћава се у βr .

1 Јерм. *anr* > *arn*. 2 Од пие. **nmrtos*. 3 Али ἐναρί-μυροτος ‘крвник’ (букв. ‘људобија’). 4 Од пие. **mrtuos*.

Пие. пловиви #2

пие.
*k
*g
*g ^h
*k ¹
*g ¹
*g ^{h1}

грч.	лат.
κ ²	c
γ	g
χ [k ^h] ³	h, ⁴ g ⁵
κ ²	c
γ	g
χ [k ^h] ³	h, ⁴ g ⁵

фр.	јерм.	стинг.
k κ	k' [k ^h]	k ⁷
k κ	k	g ⁷
– г	g	gh [g ^h] ⁷
k κ	s	ś [ɕ]
k κ	c [ts]	j [ʒ] ⁸
g г ⁶	j [dz]	h [ɦ]

1 Више в. [Депалатализација](#). 2 Изузетак: [Апокопа #2](#). 3 Изузетак: [Грасманов закон](#). 4 На почетку ријечи и између вокалâ. 5 Пред консонантима. 6 Изузетак: [Фр. палатализација](#). 7 Изузетак: [Иир. палатализација](#). 8 Изузетак: [Аспирација пие. *g и *g̃](#).

Примјери #1

Пие. ***leu**kos ‘свијетао’ > грч. λευκός¹
= лат. lūcus²

Пие. *i**u**gom ‘јарам’ > грч. ζυγόν
= стинд. yugam, лат. iugum

Пие. *d^hro**g**hos ‘круг’ > грч. τρόχος
= стир. droch

Пие. ***kou**h₁e₂ioh₂ ‘опажати’ > грч. κοέω
= лат. caveō³

Пие. *sriH**g**os ‘стүдѣн’ > грч. ῥῖγος
= лат. frīgus

Пие. *stei**g**^h- ‘стићи’ > грч. στείχ-ω
= гот. steig-an

Пие. *h₂on**k**os ‘кука’ > грч. ὄγκος
= стинд. aṅkaḥ, лат. uncus

Пие. *ten**g**oh₂ ‘квасити’ > грч. τέγγω
= лат. tingō

Пие. ***g**^holnd- > грч. pl. χολάδ-ες
= сх. желуд-ац⁴

¹ У грчком ‘био, бијел’. ² У латинском ‘гај’, изворно ‘чистина у шуми, свијетло мјесто’. Од пие. *loukos. ³ У латинском ‘чувати се’. ⁴ Од пие. *g^helond-.

Примјери #2

Пие. ***k**ērd ‘срце’ > грч. κῆρ
= јерм. sirt

Пие. *h₂e**ǵ**- ‘водити’ > грч. ἄγ-ω
= стинд. aj-atī, јерм. ac-em

Пие. ***u**e**ǵ**^h- ‘возити’ > грч. ἔχ-ω
= стинд. vaḥ-atī, лат. veh-ō

Пие. ***u**oi**k**os ‘кућа’ > грч. οἶκος
= стинд. veśaḥ

Пие. ***ǵ**erh₂ōn ‘старац’ > грч. γέρων
= стинд. jaraṇ, јерм. cerown

Пие. *se**ǵ**^h- ‘држати’ > грч. ἔχ-ω
= стинд. saḥ-ate

Пие. *h₁oh₁**k**us ‘брз’ > грч. ὠκύς
= стинд. āśuḥ

Пие. *uer**ǵ**om ‘посао’ > грч. ἔργον
= јерм. gorc¹

Пие. *b^hṇ**ǵ**^hus ‘густ’ > грч. παχύς
= стинд. baḥuḥ

¹ Од пие. ***u**orǵom.

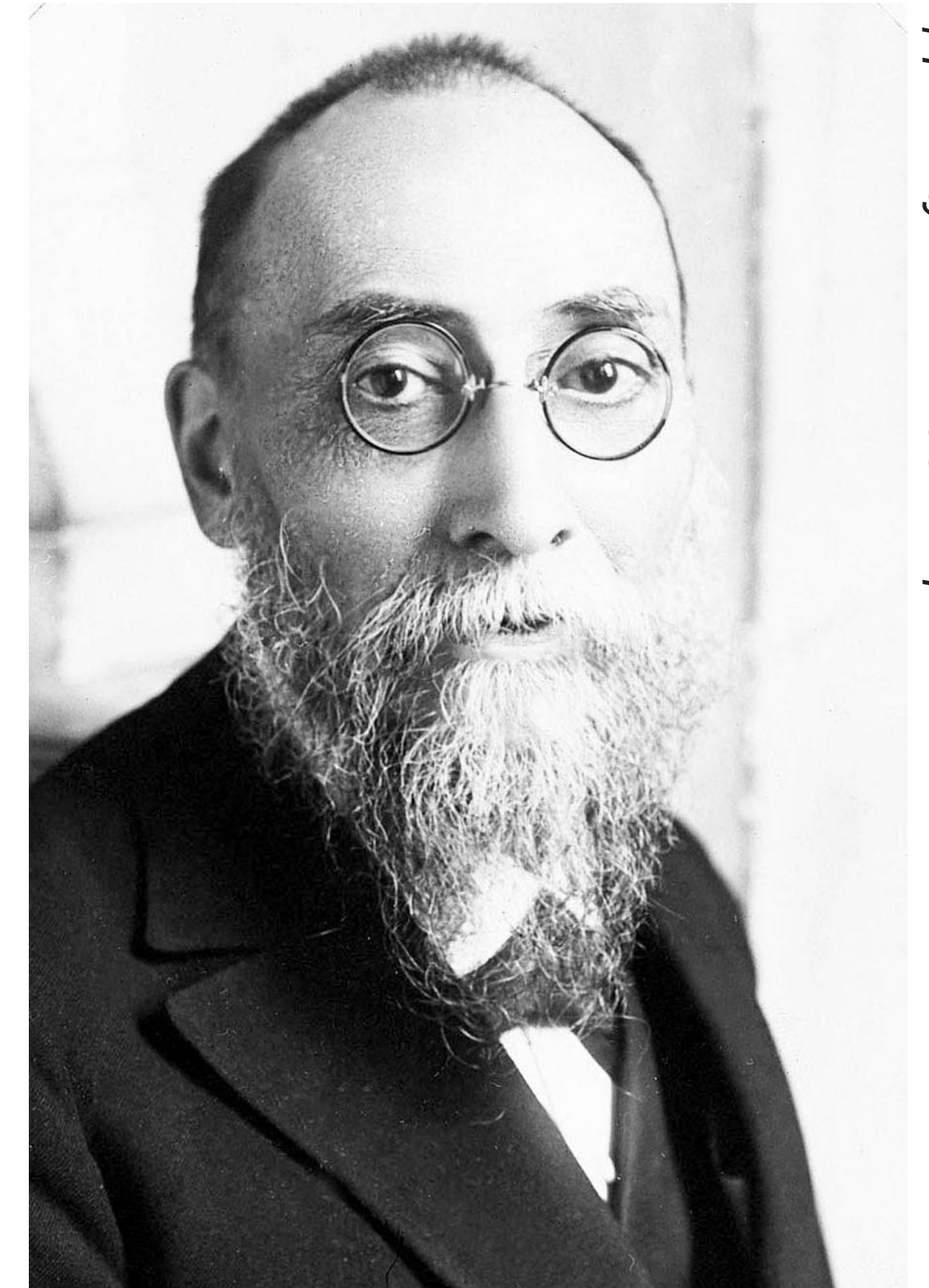
Депалатализација

Пие. $*h_2e\acute{k}m\bar{o}(n)$ 'камен' > $*h_2ekm\bar{o}(n)$
= стсл. каѡѡ, не сѡѡѡ

Пие. $*\acute{g}lh_2is$ 'заова' > $*g_lh_2is$
= стинд. giriḥ, не jiriḥ

Пие. $*\acute{g}^h rsus$ 'радостан' > $*g^h rsus$
= стинд. ghrṣuḥ, не hrṣuḥ

У праиндоевропском, $*\acute{k}$, $*\acute{g}$, $*\acute{g}^h$ пред сонантима постају $*k$, $*g$, $*g^h$.¹

француски индоевропеиста

Антоан Меје
(1866–1936)

¹ Када се односи на староиндијске континуанте, ова појава зове се и Вајзеов закон.

Апокопа #2

Пие. voc *upodr**k** 'мрко' > грч. ὑπόδρα
= стинд. upadrś

Апокопа захвата и читаве ѓС-групе.
Уп. пие. 3sg.aor. *h₁eh₁gt 'рећи' > грч. ῥ.

У грчком, [апокопа](#) захвата и завршне веларе.

Фр. палатализација

Пие. *d^h**ǵ**^hemel- 'човјек' > нфр. ζεμελ-ως
= грч. χθαμαλ-ός¹

Пие. ***ǵ**^heumtḡ 'извор' > нфр. ζευμαν
= грч. χεῦμα, стинд. homa

Пие. ***ǵ**^hes-r- 'рука' > нфр. ζειρ-α
= грч. χεῖρ

У фиригијском, g|Г (од пие. ***g**^h и ***ǵ**^h) пред предњим вокалима постаје **↑**|z.²

Клод Брикс (1933-2021)

француски гредиста

1 Од пие. **dhǵmel*-? 2 Ова промјена вјероватно је захватала и фр. k|k; уп. нпр. **kí*- ‘овај’ > нфр. dat.sg. σε-μουν.

Аспирација пие. *g и *ǵ

Пие. *h₁eǵHom 'ja' > стинд. aham
= грч. ἑγώ, лат. ego¹

Слоготворни ларингал у оваквим случајевима има двојно дејство: аспирује претходно *g, *ǵ и рефлектује се i.
Уп. пие. *dug_h₂tēr 'кћи' > стинд. duhita, грч. θυγάτηρ, и пие. *meǵ_h₂ 'велик' > стинд. maḥi, грч. μέγα.

У староиндијском, пие. ***gH**, ***ǵH** у склопу [ларингалне аспираиције](#) постају *g^h, *ǵ^h.²
На мјесту *ǵH у грчком се налази обично, неаспировано γ.

¹ Од пие. *h₁eǵHoh₂. ² Секундарно *g^h пред предњим вокалима накнадно подлијеже [индоиранској палатализацији](#).

Пие. пловиви #3

пие.
* k _u ¹
* g _u ¹
* g _u ^{h1}

грч.	лат.
π, τ, κ ²	qu [k ^w], ³ c ⁴
β, δ, γ ²	g
φ, θ, χ ²	g, ⁴ f, ⁵ v ⁶

фр.	јерм.	стинг.
k κ	k' [k ^h]	k ⁸
k κ	k	g ⁸
g г	g ⁷	g ^h [g ^{h̥}] ⁸

1 Више в. [Делабијализаицја](#). 2 Више в. [Примјери, Пие. *g_u^h у прагрчком](#). 3 Секундарно qu може постати [италокелтском асимилацијом](#).

4 Испред u или o. 5 На почетку ријечи. 6 Између вокалâ 7 Испред e или i јерм. ĵ [dʒ]. 8 Изузетак: [Иир. палатализација](#).

Примјери

Пие. *pen**k**^ue '5' > грч. πέντε
= лат. quīnque, стинд. раñса

Пие. ***g**^uelb^hus 'утроба' > грч. δελφύς
= стинд. garbhaḥ²

Пие. ***g**^uhermos 'врућ' > грч. θερμός
= јерм. ĵerm

Пие. *H₁ē**k**^ur̥ 'јетра' > грч. ἥπαρ
= стинд. yakr̥-t, лат. iecur¹

Пие. ***g**^ur̥h₂us 'тежак' > грч. βαρύς
= стинд. guruḥ, лат. gravis³

Пие. асс.сг. *snī**g**^uḥṛ̥ 'снијег' > грч. νίφα
= лат. nivem

Пие. *se**k**^u-o- 'пратити' > грч. ἔπο-νται
= стлат. 3pl. secu-ntur

Пие. ***g**^uḥh₂enos 'жир' > грч. βάλανος
= јерм. kaḷin

Пие. ***g**^uḥṇtos 'убијен' > грч. -φατος
= стинд. hataḥ⁴

Испред *е и *i
пие. ***k**^u, ***g**^u, ***g**^uḥ дају τ, δ, θ.⁵

У свим осталим позицијама
пие. ***k**^u, ***g**^u, ***g**^uḥ дају π, β, φ.

¹ Од пие. *H₁ek^ur̥. ² Од пие. *g^uolb^hos. ³ Од пие. *greh₂us. ⁴ Умјесто очекиваног ghataḥ, аналогијом према пие. 3sg. *g^uḥenti 'бити, убијати' > стинд. hanti.

⁵ У еолском *k^u, *g^u, *g^uḥ и у овој позицији обично дају π, β, φ; нпр. пие. *penk^ue > еол. πέμπε. Али, не увијек; уп. пие. *k^ue 'и' > еол. τέ, не пѐ.

Делабијализација

Пие. *gʰh₃eu**kʷ**olHos > *gʰh₃eukolHos
= грч. βουκόλος, не βουπόλος

Пие. *h₂iu**gʷ**h₃iē̯s 'здрав' > *h₂iugh₃iē̯s
= грч. ὑγίης, не ὑβιής

Пие *h₁l̥u**gʷ**h₃us 'лак' > грч. ἐλαχύς
= грч. ἐλαχύς, не ἐλαφύς

У праиндоевропском, ***kʷ**, ***gʷ**, ***gʷh** испред и иза *u постају *k, *g, *gʰ.
Према једном од главних примјера, ова појава зове се и βουκόλος-правило.

Пие. *ǵʰǵ у прагрчком

Пие. *ǵʰǵēṛ ‘звѣѣр’ > пгрч. *kǵhēṛ
= еол. φήρ, грч. θήρ, не χήρ

Други индоевропски језици настављају *ǵʰǵ, не *ǵʰh, што значи да ова појава није индоевропска.
Уп. пие. *ǵʰǵēṛ > стсл. зѣѣрѣ, литв. žvėrìs.

У прагрчком, пие. *ǵʰǵ може постатити секундарно *ǵʰh > *kǵh.¹

¹ Такође, пие. *kǵ даје секундарно kǵ? Уп. [пие. *h₁kǵos](#) ‘коњ’ > грч. ἵπλος. (Но, није јасно откуда два п.) В. и [Коугилов закон](#), фуснота 2.

Икелт. асимилација

Пие. *penk^ue '5' > икелт. ***k^u**enk^ue
= лат. quīnque, стир. cóic

Пие. *pek^uoh₂ 'пећи' > икелт. ***k^u**ek^uō
= лат. coquō

Пие *perk^u- 'храст' > икелт. ***k^u**erk^u-
= лат. querc-us, гал. Querqu-ernī¹

У италокелтском, слијед *р...к^u асимилује се у *к^u...*к^u и тако производи секундарно ***k^u**.

¹ Назив неког галског племена.

Цир. палатализација

Пие. 3sg. *leu**k**etoī 'сијати' > стинд. rocate
= лат. lūcet¹

(Обични велари су поприлично ријетки,
па примјере за ***g** и ***g^h** није лако наћи.)

Пие. ***k^u**etuores '4' > стинд. catvāraḥ
= ав. caθβārō, лезб. πέσυρες

Пие. ***g^u**ieh₂ 'жила' > стинд. jīyā
= ав. jiiā,² грч. βίος³

Пие *h₃e**g^uh**is 'змај' > стинд. ahiḥ
= ав. ažiš, грч. ὄφις

У староиндијском, ***k**, ***g**, ***g^h** и ***k^u**, ***g^u**, ***g^uh** пред предњим вокалима палатализују се у с [tɕ], j [dʒ], h [ɕ].
Ова појава захвата и друге индоиранске језике, али исход није свуда исти као у староиндијском.

¹ Од пие. *loukeṭeti. ² Од пие. *g^uieh₂s. ³ Од пие. *g^uih₂os.

Пие. фрикатв

пие.
* s ¹

грч.	лат.
ς ² , ø, ζ ^{2,3}	s, r ⁴

фр.	јерм.	стинг.
ø, ^{5,6} s Σ ⁷	h, ø ⁶	s ⁸

1 Више в. [s-mobile](#), [Група *ss](#). 2 Више в. [Примјери](#). 3 Изузетак: [Грасманов закон](#), [Пгрч. h-метатеза](#). 4 Изузетак: [Ротацизам](#).
5 На почетку ријечи. 6 Између вокала. 7 На крају ријечи. 8 Изузетак: [RUKI-правило](#).

Примјери

Пие. ***s**enos 'стар' > грч. ἔνος¹
= стинд. sanaḥ, јерм. hin

Пие. ***s**erptm '7' > грч. ἑπτὰ
= стинд. sapta, лат. septem

Пие. ***s**uHs 'свиња' > грч. ὕς
= лат. sūs

Пие. *ieuge**s**h₂ 'јарам' > грч. ζεύγεα
= лат. iūgera²

Пие. *ie**s**-oh₂ 'врети' > грч. ζέ-ω
= стинд. yas-ati

Пие. *ne**s**etoi 'враћати' > грч. νέεται
= стинд. nasate

Пие. nom.sg. *-o-**s** > грч. -ος
= стинд. -aḥ, стфр -os, лат. -us

Пие. int.pl. *-ōi**s** > грч. -οις³
= стинд. -aiḥ, нфр. -ως, лат. -īs

Пие. gen.sg. *-o**s** > грч. -ος
= стфр. -os

На почетку ријечи
пие. ***s** даје грч. *asper*.

Између вокала
пие. ***s** у грчком нестаје.

На крају ријечи
пие. ***s** даје грч. *ς*.

¹ У грчком 'прошлогодишњи'. ² У латинском 'јутро' (мјера). ³ У грчком dat.pl.

Грасманов закон #3

Пие. ***seǵ**^hetoī ‘држати’ > грч. ἔχεται¹
= стинд. saḥate

Пие. ***s**ṃg^uelb^hos ‘брат’² > грч. ἀδελφός³
= стинд. saḡarbhaḥ

Грасманов закон захвата и *asper* (понајвише од ***s**),⁴ који нестаје.

Њемачки лингвиста и математичар

Херман Грасман
(1809–1877)

¹ Грч. *ἔχεται > ἔχεται; уп. fut. ἔξω, гдје услова за Грасманов закон нема. ² Буквално ‘једноутробан’.

³ Грч. *ἀδελφός > ἀδελφός. ⁴ Са *s^u- уп. пие. *s^ued^h- ‘обичај’, одакле су стинд. svadh-ā и грч. *ἔθ-ος > ἔθ-ος.

Пгрч. h-метатеза

Пие. *i**s**h₁ros ‘снажан’ > грч. ἱερός¹
= стинд. iṣiraḥ

Пие. *h₂ēu**s**ōs ‘зора’ > грч. ἔως²
= лат. aurōr-a³

Пие. *h₁eu**s**oh₂ ‘палити’ > грч. εὖω
= лат. ūrō

У прагрчком, пие. интервокално ***s** може бити премјештено на почетак ријечи (sc. kao *asper*).

¹ У грчком ‘свет’. ² Пие. *h₂ēusōs > пгрч. *hāuōs, одакле најзад ат. *ἥως > ἔως; в. [Vocalis ante vocalem brevis](#). ³ Од пие. *h₂eusōs.

Ротацизам

Пие. pl. **muHseies* 'миш' > лат. *mūrēs*
= стинд. *mūṣaḥ*¹

Пие. gen.sg. **ǵenh₁eses* > лат. *generis*
= стинд. *janasaḥ*

Пие. **sueṣōr* 'сестра' > лат. *soror*
= стинд. *svasā*

Резултирајуће *r* може аналошки бити пренесено и на крај ријечи, гдје му није мјесто.
Уп. нпр. **h₁reud^hos* 'црвен' > лат. *rōbur*, -oris,¹ поред старијег *rōbus*, -oris.

У латинском, пие. интервокално **s* постаје *r*.

¹ Од пие. **muHses*. ² У латинском 'црвено дрво' → 'храст' → 'снага'.

RUKI-pravilo

Пие. ***s**nu**s**os 'снаха' > стинд. *snuṣā*
= грч. *νύς*

Пие. *dʰr̥**s**us 'дрзак' > стинд. *dhr̥ṣuḥ*
= грч. *θρασύς*

Пие. *i**s**h₁ros 'снажан' > стинд. *iṣiraḥ*
= грч. *ἱερός*¹

У староиндијском, пие. ***s** иза гласова *r, *u, *k, *i и њихових алофона постаје ṣ [ʃ].
Ова појава захватила је и друге сатемске језике, али исход није свуда исти као у староиндијском.

¹ У грчком 'свет'.

s-mobile

Пие. ***s**tegos 'кров' > грч. τέγος
али, такође τέγος

Пие. ***s**prek̑i- 'мотрити' > стинд. paśy-atī
али, грч. σκέπτ-ομαι¹

Пие. ***s**upo 'испод' > стинд. ура
али, грч. ὑπό, лат. sub

У праиндоевропском, почетно ***s** може нестати.
То често доводи до тога да један те исти коријен има и континуанте са s- и без s-, одакле привид 'мобилности'.

¹ Грч. *σπέκτομαι > σκέπτομαι.

Група ***ss**

Пие. 2sg. *h₁e**ssi** 'бити' > *h₁esi
= грч. εἶ, стинд. asi

Но, *ss се у правилу налази на граници морфема, па се, упрошћавању упркос, може реституисати.
Уп. пие. *h₁es-si > *h₁esi >> *h₁es-si, одакле хет. ēšši и хом. ἔσσι.

У праиндоевропском, група ***ss** упрошћава се у s.

Пие. дифтонзи

пие.	грч.	лат.	фр.	јерм.	стинг.
*ei ¹	ει	ī	eu/ei ² Ei	i	e
*oi	οι	ū/ī	ou/oi ² Oi	e	e
*eu ¹	ευ	ū	ev EY	ou	o
*ou	ου	ū	—	ou	o
*ēi ¹	η ³	—	—	—	ai
*ōi	ω ³	ō	oi OY/ω	ai, ui ⁴	ai
*ēu ¹	ηυ ³	—	—	—	au
*ōu	ω ³	—	ou? ¹ —	ow	au

1 Пие. *h₂ и *h₃ могу да промијене боју eV-дифтонга, као што мијењају и боју пие. *e; на примјер, пие. *h₂ei > *h₂ai даје грч. αι, а пие. *h₃ei > *h₃oi грч. οι.

2 Разлика међу eu, ou і ei, oi у старофригијском само је ортографска. 3 Изузетак: [Остхофов закон](#). 4 На крају ријечи.

Примјери #1

Пие. *d**ei**k- 'показивати' > грч. δείκ-vūmi
= лат. dīc-ō

Пие. *ǵ**oi**kos 'насеље' > грч. οἶκος¹
= стинд. veśaḥ, лат. vīcus

Пие. *l**eu**kos 'свијетао' > грч. λευκός⁴
= стинд. rokaḥ јерм. loys

Пие. *h₁**ou**(H)d^hr 'виме' > грч. οὖθαρ
= лат. ūber⁶

Пие. *ǵ^h**ei**m- 'зима' > грч. χειμ-ών
= стинд. loc.sg. hem-an

Пие. *d^h**oi**ǵ^hos 'зид' > грч. τοῖχος
= стинд. dehaḥ

Пие. *b^h**eu**d^hetai 'пазити' > хом. πεύθεται⁵
= стинд. bodhati

Пие. *h₁**ei**ti 'ићи' > грч. εἶσι
= стинд. eti

Пие. *H**oi**kos 'cām' > грч. οἶος
= стинд. ekaḥ,² лат. ūnus³

Пие. *ǵ^h**eu**mḥ 'извор' > грч. χεῦμα
= нфр. ZEYMAN, стинд. homa

(Од кратких пие. дифтонга,
примјерâ ***ou** је најмање.)

1 У грчком 'кућа'. 2 Од пие. *Hoikos. 3 Од пие. *Hoinos. 4 У грчком 'био, бијел'. 5 У грчком 'сазнати'. 6 Од пие. *h₁ou(H)d^her.

Примјери #2

(Пие. ***ēi**
врло је ријетко.)

Пие. dat.sg. -**ōi** > грч. -ω
= лат. -ō, стфр. -oi, нфр. -OY

(Пие. ***ēu**
врло је ријетко.)

Пие. *h₂**ōu**iom 'јаје' > грч. ὄν¹
= лат. ōvum, јерм. jow

¹ Од *ὠιόν. Уп. и пие. *dmōus 'роб' > грч. δμῶς, без потписане јоте.

Спуриозни дифтонзи #1

Пие. *h₁esmi 'јесам' > пгрч. ***е**hmi
= јон. и ат. εἰμί [e:mi]

Пгрч. *ks**е**n̥u̯os 'стран'
= јон. ξεῖνος [kse:nos]¹

Пие. *sems 'један' > пгрч. *h**е**ns
= јон. и ат. εἷς [he:s]

Пгрч. *k**о**r̥u̯ā 'дјевојка'
= јон. κοῦρη [ku:re:]²

Пие. асс.пл. *-ōns³ > пгрч. *-**о**ns
= јон. и ат. -οὺς [-u:s]

У јонскоатичком, пгрч. ***е** и ***о** компензаторним дужењем дају [e:] и [o:], а [o:] потом постаје [u:].
Монофтонзи [e:] и [u:] пишу се помоћу спуриозних дифтонга εи и ου. (= Нису дифтонзи, само се тако пишу!)

¹ Али ат. ξένος, без накнадног дужења. ² Али ат. κόρη, без накнадног дужења. ³ В. [Пие. о-основе](#).

Спуриозни дифтонзи #2

Пие. 1sg.ipf. *h₁eseǵʰom 'држати'
= грч. *ἔεχον > ат. εἶχον [e:kʰon]

Пие. *srouos 'ток'
= хом. ῥόος > ат. ροῦς [ru:s]

Пие. gen.sg. *-es-os¹
= хом. -εος > ат. -ους [-u:s]²

Спуриозни дифтонзи ει [eɪ] и ου [uɪ] могу постати и контракцијом вокала.
Пгрч. e+e=[eɪ], o+o=[uɪ], o+e=[uɪ] итд.

Неколике пие. групе #1

Пие. ***tp**olHis 'утврда'
= хом. πτόλις, ат. πόλις

Пие. ***tk**en̥ioh₂ 'убијати'
= грч. κτείνω

Пие. ***dʰǵ**ōm 'земља'
= грч. χθών

Пие. ***h₂rtk**os 'медвјед'
= грч. ἄρκτος

Пие. ***h-dʰǵuʰ**itos 'непролазан'
= грч. ἄφθιτος

Пие. ***tp** > грч. (π)т.

пие. ***tk** > грч. кт.
пие. ***tk** > грч. кт.

Пие. ***dʰǵʰ** > грч. χθ.
Пие. ***dʰǵuʰ** > грч. φθ.

Неколике пие. групе #2

Пие. *h₃o**sd**os 'грана'
= грч. ὄζος

Пие. ***sr**o_xos 'ток, струја'
= хом. ῥόος

Пие. ***su**eh₂dus 'сладак'
= грч. ἡδύς

Пие. ***ur**e_gioh₂ 'радити'
= хом. ῥέζω

Пие. ***sd** > грч. ζ.

Пие. ***sr**⁻¹ > грч. ῥ-.
Пие. ***ur**⁻¹ > грч. ῥ-.

Пие. ***su**⁻¹ > грч. *asper*.

АКЦЕНТУАЦИЈА

Пие. акценат

Пие. *d^huHm^ós ‘дим’
= грч. θῦμός,¹ стинд. dhūmáh

Пие. *p^ótis ‘господар, домаћин’
= грч. πόσις,² стинд. rátiḥ

Пие. *n^éb^hos ‘магла’
= грч. νέφος, стинд. nábhaḥ

Мјесто пие. акцента реконструише се према грчком и староиндијском акценту.
(Интонација – акутна или циркумфлексна – може се одредити помоћу балтословенског.)

1 У грчком ‘дух’. 2 У грчком ‘муж’.

Грч. акут

Пие. *b^{hr}é_h₂tēr¹ 'brat' > грч. φράτῆρ
= стинд. bhrátā

Пие. *ph₂tér 'отац' > грч. πατήρ
= стинд. pitá

Пие. *ǵómbʰos 'зуб' > грч. γόμφος
= стинд. jámbhaḥ

Грчки чува мјесто пие. акцента, али не и интонацију.
(За интонацију поред грч. φράτῆρ уп. нпр. акутно сх. брѣт.)

Грч. акут на
дугом акутном² слогу.

Грч. акут на
дугом циркуфлексном слогу.

Грч. акут на
кратком циркуфлексном слогу.

1 Пие. *b^{hr}é_h₂tēr > b^{hr}áh₂ter, те одатле *b^{hr}átēr са дугим акутним слогом. 2 Под дугим акутним слоговима схватају се они који су били подвргнути дејству [ларингалног дужења](#).

Грч. циркумфлекс

Пие. gen.sg. ***-é**h₂-es¹ > грч. -ᾱς
али, acc.pl. ***-é**h₂-ns > грч. -ᾱς

Пие. *b^hr**é**h₂tēr 'брат' > грч. φράττηρ
али, voc.sg. φράττερ

Пие. *m**é**h₂ter мати' > грч. μήτηρ
али, voc.sg. μήτερ

Обично се налази на
на мјесту пие. хијата (VHV > VV).

Обавезна метатонија етимолошког акута (акценат се
налази на дугом *акутном* слогу!) када за њим слиједи кратак слог.

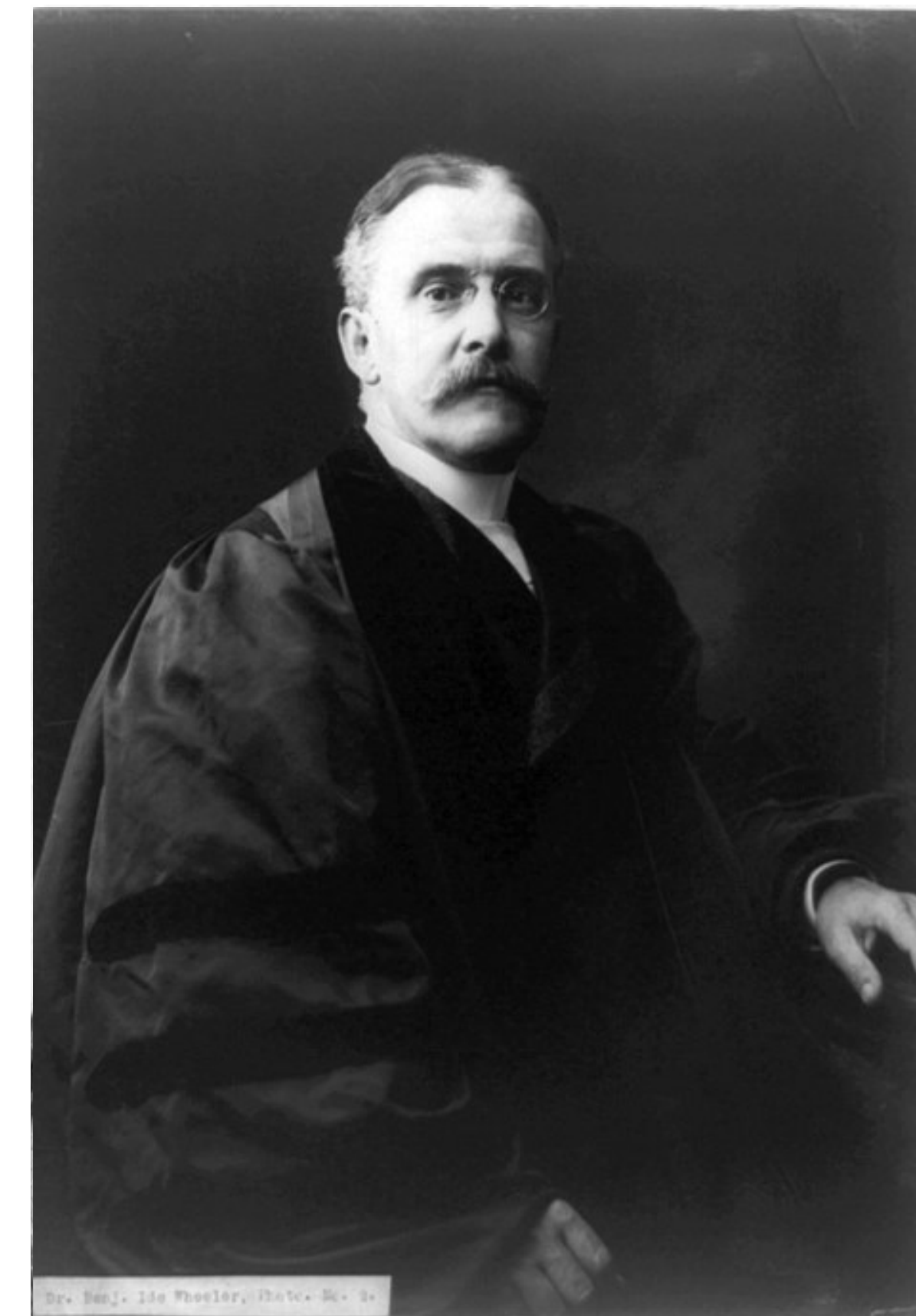
Вилеров закон

Пие. *h₂enkul^ós 'крив' > грч. *ἄγκυλός
= стинд. ankuráḥ

Пие. *roik^ívl^ós¹ 'шарен' > грч. *ποικιλός
= стинд. peśaláḥ

Затим, грч. *ἄγκυλός, *ποικιλός даје ἀγκύλος, ποικίλος Вилеровим законом.

У грчком, акценат се у окситоничким дактилима ретражује, тј. – ˘ ˘ > – ˘ ˘.

амерички гледица

Бенџамин Вилер
(1854–1927)

¹ Грч. *ποικιλός упућује на пие. *roikilós, а стинд. peśaláḥ на пие. *roikelós.